

Poslovna aktivnost privrednih subjekata u Republici Srbiji

I
kvartal
-realizacija-

20
21.

II
kvartal
-očekivanja-

UVODNE NAPOMENE

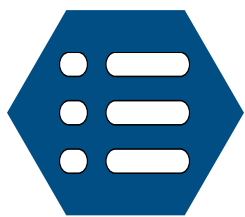
Izveštaj o trendovima u poslovnoj aktivnosti privrednih subjekata priprema se radi boljeg razumevanja okolnosti u kojima posluje privreda na domaćem tržištu. Detaljno se sagledavaju poslovne performanse počev od prometa, iskorišćenosti kapaciteta, preko spoljnotrgovinske aktivnosti i zaposlenosti, do investicija nefinansijske poslovne ekonomije.

Učešće privrednih subjekata u anketi je dobrovoljno i stoga zahvaljujemo svima koji su svojim detaljnim odgovorima obezbedili precizan uvid u uslove poslovanja na domaćem tržištu, ostvarene rezultate u prethodnom periodu i očekivanja za naredni period. Time je obezbeđen uvid u stavove i mišljenja privrednika o uslovima poslovanja i očekivanjima za naredni period.

Sprovođenjem ankete o poslovnoj aktivnosti domaće privrede, Privredna komora Srbije nastoji da unapredi kvalitet analize kretanja na domaćem tržištu, a posebno analize faktora koji utiču na ponudu i tražnju za robom i uslugama u zemlji, kao i ocenu poslovanja sa inostranstvom.

Rezultati ankete, uz redovno praćenje i ažuriranje statističkih podataka, uključujući i sistematizaciju kvalitativnih informacija o prometu, spoljnotrgovinskom poslovanju, zaposlenosti, investicijama i pristupu izvorima finansiranja, predstavljaju osnov za uvid u kretanja na domaćem tržištu. Anketa je kreirana s ciljem objektivnog prikaza očekivanja i problema s kojima se privreda operativno susreće u poslovanju. Pored toga, rezultati ankete obezbeđuju sistematičan uvid u uslove poslovanja na domaćem tržištu iz ugla privrednih subjekata, kao i o efektima mera ekonomske politike i realizovanih podsticaja države. Na osnovu svega navedenog, rezultati ankete su od značaja za inicijative komorskog sistema Srbije i privredne subjekte pri definisanju poslovne politike na mikronivou u narednom periodu.

Informacije dobijene anketom Privredna komora Srbije koristi kao važan izvor informacija za zastupanje interesa privrede pred nadležnim institucijama u zemlji i inostranstvu. Shodno tome, uvid u kretanja poslovne aktivnosti privrednih subjekata olakšava razumevanje promena u ovom makroekonomskom segmentu i na taj način daje bitan doprinos procesu kreiranja javnih politika i kvalitetnom donošenju odluka i strategija.

Sadržaj:

Rezime	4
Poslovna aktivnost privrednih subjekata	6
Poslovne performanse	
Iskorišćenost kapaciteta i unapređenje uslova poslovanja	
Spoljnotrgovinska aktivnost	
Mogućnosti za uvoznú supstituciju	
Investicije	
Izvori finansiranja	
Radna snaga	
Privredne grane	24
Poljoprivredna proizvodnja, prehrambeni proizvodi, piće i duvanski proizvodi	
Energetika i rudarstvo	
Metalska i elektro industrija	
Hemijska i farmaceutska industrija	
Građevinska privreda	
Tekstilna industrija	
Prerada drveta, proizvodnja papira i nameštaja	
Trgovina	
Turizam i ugostiteljstvo	
Saobraćaj	
Elektronske komunikacije i elektronsko društvo	
Komunalne delatnosti	
Ostale uslužne delatnosti	
Metodološke napomene	63
Centar za strateške analize, analitiku, planiranje i publikacije	65

Rezime

Drugi kvartal kao prekretnica

Nakon relativno dobrih ekonomskih rezultata u prvom kvartalu 2021. godine, koji karakteriše rast izvoza i industrijske proizvodnje u odnosu na isti period prošle godine, privreda Srbije je sa opreznim optimizmom ušla u drugo tromesečje, koje treba suštinski da doprinese ostvarenju planirane godišnje stope rasta bruto domaćeg proizvoda (BDP) od 6,0%¹. Aprilski izveštaj Međunarodnog monetarnog fonda o perspektivama svetske privrede u srednjem roku Srbiji procenjuje ovogodišnji rast od 5,0%² čime se u stručnoj javnosti potkrepljuje očekivanje nastavka ekspanzivnog rasta u srednjem roku, a koji je prekinut prošle godine, usled ekonomske krize izazvane pandemijom.

Iako većina privrednih delatnosti u Srbiji ima relativno povoljne uslove za oporavak, odnosno za nastavak rasta, grane uslužnog sektora, koje zahtevaju direktan kontakt s korisnicima (turizam, ugostiteljstvo, organizacija zabavnih događaja, putnički saobraćaj i mnogi drugi mali biznisi) i dalje su ograničene merama zdravstvene zaštite stanovništva u epidemiološkim uslovima³. Iako ugrožene delatnosti ne predstavljaju značajnu komponentu unutar BDP-a, njihovo učešće u zaposlenosti je respektabilno. Potencijalni porast nezaposlenosti usled bankrotstva kompanija mogao bi dodatno pogoršati hronično negativan demografski trend, u delu ekonomske emigracije, pa je zato neophodna dodatna podrška države u pogledu očuvanja likvidnosti i uslužnog kapaciteta ovog dela privrede.

Oporavak svetske privrede, posebno kod novoindustrijalizovanih zemalja i auto-industrije, uticao je na porast cena osnovnih industrijskih metala, prvenstveno bakra, aluminijuma i čelika, što je dovelo do porasta troškova u građevinskoj industriji, ali isto tako i do većih prometa kompanija koje proizvode i izvoze ove sirovine / proizvode. Međutim, oporavak globalne privrede, koji je u poslednjim izveštajima međunarodnih finansijskih institucija revidiran naviše, odlična je vest za domaću privredu, s tim što povećane cene inputa prerađivačke industrije treba ukalkulisati kao trošak daljeg rasta i razvoja privrede.

Analizirajući ključne makroekonomske indikatore stanje u Srbiji je relativno povoljno, osim u delu javnih finansija koje su drugu godinu zaredom visokodeficitarne, što je direktna posledica usvajanja neophodnih paketa ekonomske podrške privredi⁴. Ključni izazov ekonomske politike Vlade ostaje postizanje optimalnog balansa između podrške privredi i očuvanja makroekonomske stabilnosti, kao osnove kreditnog rejtinga i poverenja investitora.

Bez obzira na globalni optimizam i ubrzan proces vakcinacije u SAD i Evropi, epidemiološki rizici su i dalje prisutni, posebno imajući u vidu naglo pogoršanje zdravstvenog stanja u Indiji. S druge strane, kako pandemija bude jenjavala, do izražaja će dolaziti stari rizici globalnog rasta oličeni u protekcionizmu, odnosu između vodećih privreda sveta kao i nizu političkih rizika od regionalnih do geopolitičkih.

¹ Projekcija Vlade Republike Srbije.

² IMF, *World Economic Outlook Report*, april 2021.

³ Pozitivan signal predstavlja poboljšanje epidemiološke situacije u privredi merene brojem COVID odsutnih radnika, što se bazira na anketi Privredne komore Srbije.

⁴ Trenutno se realizuje treći paket ekonomske podrške, koji je značajnim delom selektivan, odnosno usmeren na najugroženije privredne delatnosti.

Pomenuti faktori su od direktnog ili indirektnog uticaja na poslovanje domaćih kompanija, čije su performanse predstavljene u novom Izveštaju o poslovnoj aktivnosti privrednih subjekata u Republici Srbiji, koji karakteriše bolja realizacija prvog kvartala od inicijalnog očekivanja, kao i relativno ohrabrujuća očekivanja u pogledu tekućeg kvartala. Privredna komora Srbije izražava posebnu zahvalnost kompanijama koje su uzele učešće u anketi i koje su svojim viđenjem aktuelne ekonomske situacije doprineli koordinaciji mera ekonomske politike u vanrednim okolnostima.

Poslovna aktivnost privrednih subjekata

Poslovne performanse

Istraživanje o poslovnoj aktivnosti privrednih subjekata u prvom kvartalu 2021. godine je u potpunosti potvrdilo pesimistična očekivanja privrednika iz prethodne ankete: svega petina ispitanika je u prvom kvartalu tekuće godine zabeležila rast prometa, polovina anketiranih je ostvarila smanjen promet, a 27% ostvarilo je isti nivo prometa, kao u prethodnom kvartalu.

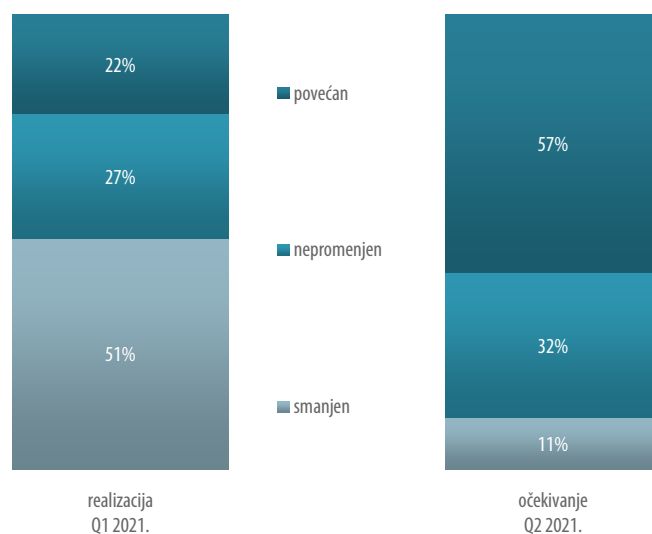
Rezultati istraživanja za prvi kvartal 2021. godine su vrlo slični rezultatima istraživanja za isti kvartal prošle godine, kada je čak 64% ispitanika realizovalo smanjenje prometa. Međutim, za razliku od prošle godine, kada su ispitanici imali negativna očekivanja za drugi kvartal, ove godine anketirani su iskazali značajan optimizam poslovnih očekivanja za naredni period.

Izuzetno ohrabruje da ispitanici očekuju snažan oporavak u drugom kvartalu 2021. godine: čak 57% anketiranih očekuje rast prometa, 32% očekuje isti nivo prometa kao u prethodnom kvartalu, dok svega 11% ispitanika očekuje smanjenje prometa.

Ocene kretanja prometa za prvi kvartal 2021. godine bile su vrlo slične kod svih poslovnih subjekata, bez obzira na veličinu ispitanika: polovina ispitanika iz svake kategorije je zabeležila smanjenje prometa. Najveći udeo ispitanika koji su ostvarili povećanje prometa registrovan je u kategoriji velikih privrednih društava, dok se mikro preduzeća suočavaju sa najvećim izazovima u poslovanju.

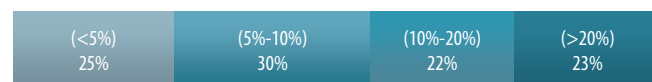
Očekivanja malih, srednjih i velikih preduzeća za drugi kvartal 2021. godine su skoro identična, sa oko 60% ispitanika u svakoj kategoriji koji očekuje rast prometa. Sa druge strane, mikro preduzeća ne očekuju oporavak, imajući u vidu da svega 38% anketiranih iz ove kategorije očekuje povećanje prometa, a 43% nepromenjeno poslovanje.

Promet (u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Povećanje prometa

realizacija Q1 2021.

očekivanje Q2 2021.

Smanjenje prometa

realizacija Q1 2021.

očekivanje Q2 2021.

Izvor: Anketa PKS (n=1272).

Napomena: U zagradama je predstavljen raspon promena (povećanje / smanjenje).

Horizontalne teme od interesa za privredu

Poreski krediti za investicije u osnovna sredstva (mašine i objekti)

Privredni subjekti ističu potrebu da se vrate poreski krediti, koji su ranije bili omogućeni Zakonom o porezu na dobit pravnih lica. Predlog je da se vrati na snagu mera ukinuta 2014. godine. Ponovo uvođenje poreskog kredita za ulaganje u osnovna sredstva je mera koju podržavaju svi privredni subjekti (posebno predstavnici prerađivačke industrije, izvoznici, ali i predstavnici uslužnog sektora).

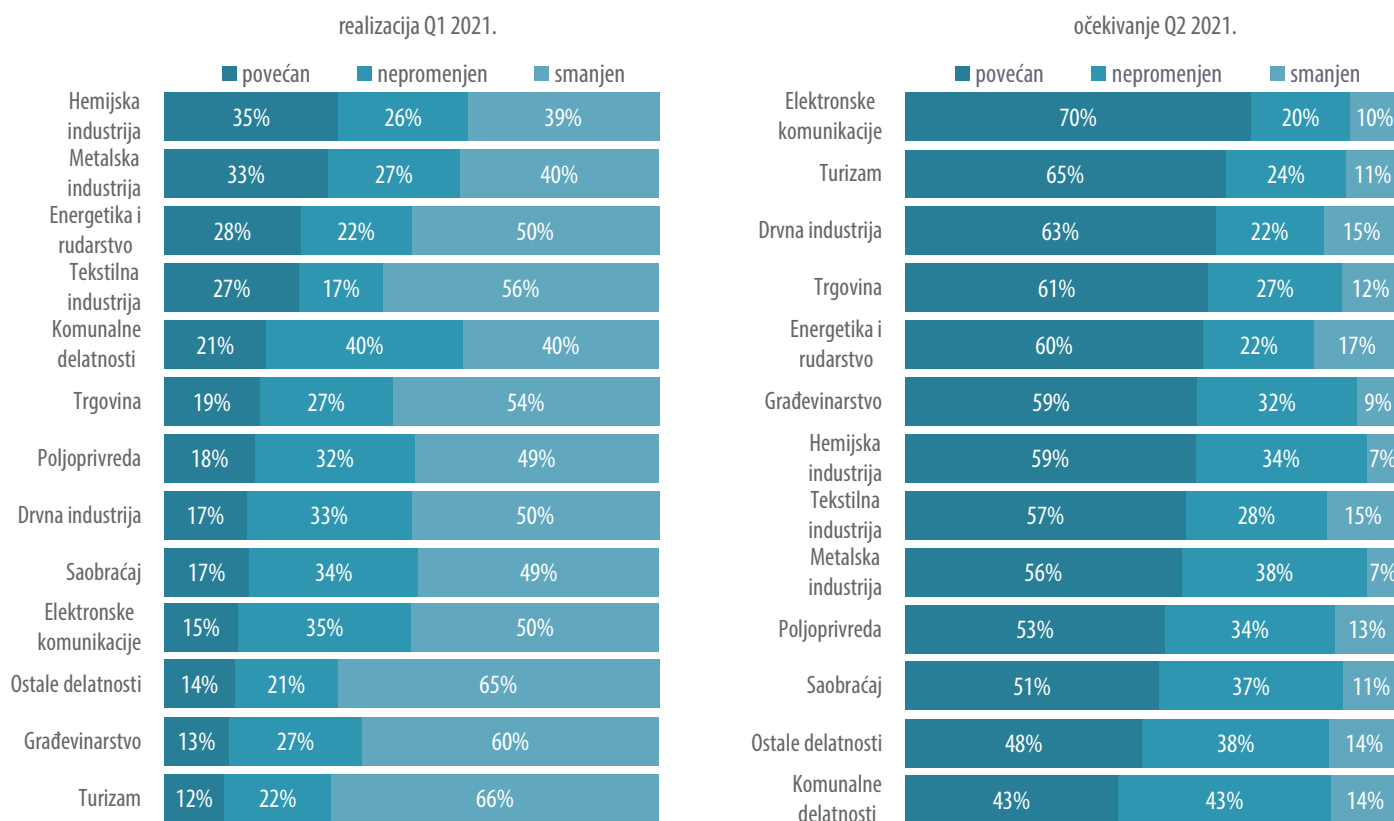
Izmena Zakona o porezu na dobit pravnih lica

- (primer: porez po odbitku za rezidentna i nerezidentna pravna lica koji je regulisan čl. 40 Zakona o porezu na dobit pravnih lica). Inicijativa za izmenu odredaba člana 40. Zakona o porezu na dobit pravnih lica kojima je propisana obaveza plaćanja poreza po odbitku po osnovu otkupa sekundarnih sirovina i otpada isključivo za pravna lica – rezidente Republike Srbije, a čime su pravna lica, prerađivači sekundarnih sirovina i otpada sa sedištem u Republici Srbiji, stavljena u neravnotežan položaj u odnosu na pravna lica sa sedištem u inostranstvu. Usvajanjem inicijative olakšalo bi se poslovanje i dalji razvoj metalo-prerađivačke industrije u Republici Srbiji i otklonila neravnotežnost u tržišnom položaju rezidentnih pravnih lica koja se bave otkupom i preradom sekundarnih sirovina i otpada sa nerezidentnim pravnim licima koja obavljaju istu delatnost.
- Omogućiti smanjenje stope poreza na dobit pravnih lica sa 15% na 10%.

Izmene i dopune Zakona o deviznom poslovanju

Izmena odredbi Zakona uz korišćenje modernih instrumenata mogla bi da ostvari zacrtane ciljeve makroekonomske politike uz značajno smanjenje administrativnog tereta za privredu. Pokrenuta je inicijativa da se izvrše temeljne i suštinske izmene Zakona o deviznom poslovanju i promeni način deviznog poslovanja.

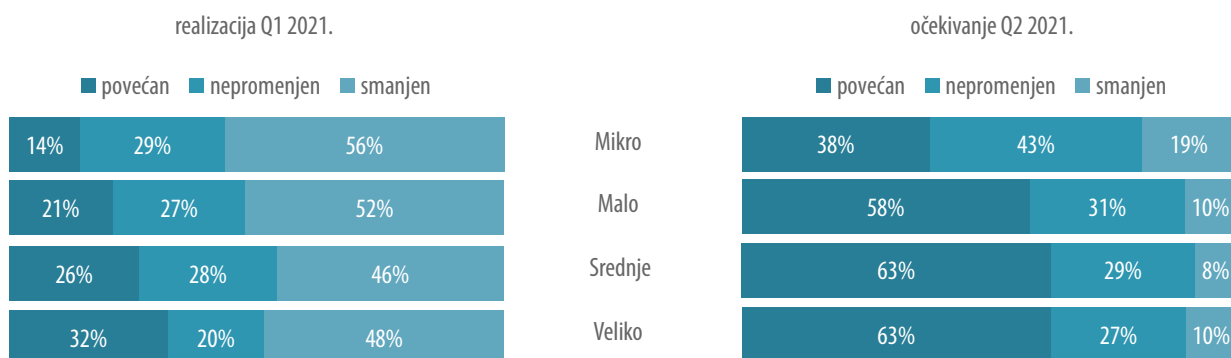
Promet prema privrednim granama (u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Izvor: Anketa PKS (n=1272).

Napomena: Privredne grane sortirane su u opadajućem redosledu prema kriterijumu povećanja prometa.

Promet prema veličini privrednog društva (u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Izvor: Anketa PKS (n=1150).

Iskorišćenost kapaciteta i unapređenje uslova poslovanja

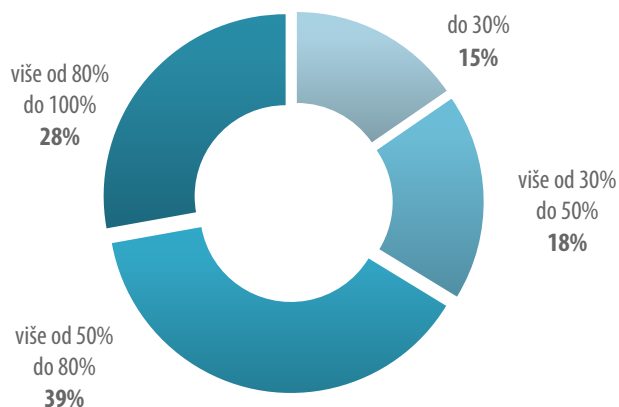
Najveći deo anketiranih privrednih subjekata (39%) u prvom kvartalu 2021. godine ostvario je iskorišćenost kapaciteta u rasponu 50-80%. U poređenju sa korišćenjem kapaciteta u prvom kvartalu prošle godine, kapaciteti se manje koriste sada. Ipak, iako je učešće ispitanika koji su koristili više od 50% svojih poslovnih kapaciteta identično u oba perioda, u prvom kvartalu 2021. godine iskorišćenost kapaciteta u rasponu 80-100% imalo je 28% ispitanika, što je za 7 procentnih poena više u odnosu na prvi kvartal 2020.

Istraživanje je pokazalo da je stepen iskorišćenja kapaciteta u prvom kvartalu 2021. godine u velikoj meri povezan sa veličinom preduzeća: mikro preduzeća su najmanje koristila kapacitete, za razliku od ispitanika svrstanih u velike privredne subjekte od kojih je polovina koristila kapacitete u rasponu od 80% do 100%.

Tražnja na domaćem tržištu ostaje dominantan uslov za unapređenje poslovanja i veću iskorišćenost kapaciteta za više od polovine ispitanika (51%). Kao i u prethodnom istraživanju, ispitanici potom ističu važnost državnih i lokalnih podsticaja za poslovanje (40% anketiranih) i manjih troškova resursa (39% ispitanika).

U poređenju sa prvim kvartalom 2020. godine, nema značajnijih promena uslova poslovanja, imajući u vidu da su u istom periodu prošle godine za ispitanike najbitniji bili isti faktori.

Iskorišćenost kapaciteta privrede (u prvom kvartalu 2021. godine, % anketiranih)

Izvor: Anкета PKS (n=1272).

Najznačajniji faktori za unapređenje poslovanja (% anketiranih)

Izvor: Anкета PKS (n=1272).

Napomena: Anketirane kompanije imale su mogućnost višestrukog izbora.

Horizontalne teme od interesa za privredu

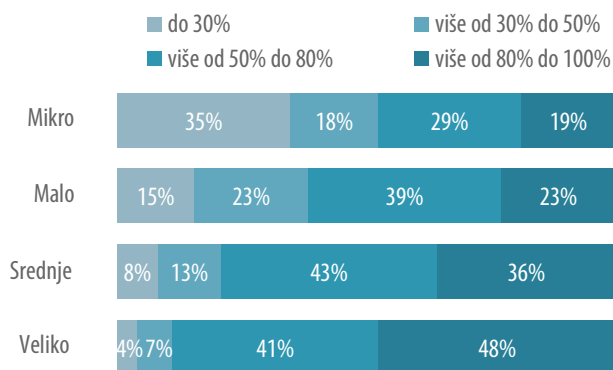
Životna sredina

Zakon o upravljanju otpadom

Potrebne izmene Zakona o upravljanju otpadom u cilju rešavanja izazova sa kojima se privreda suočava u poslovanju, i to:

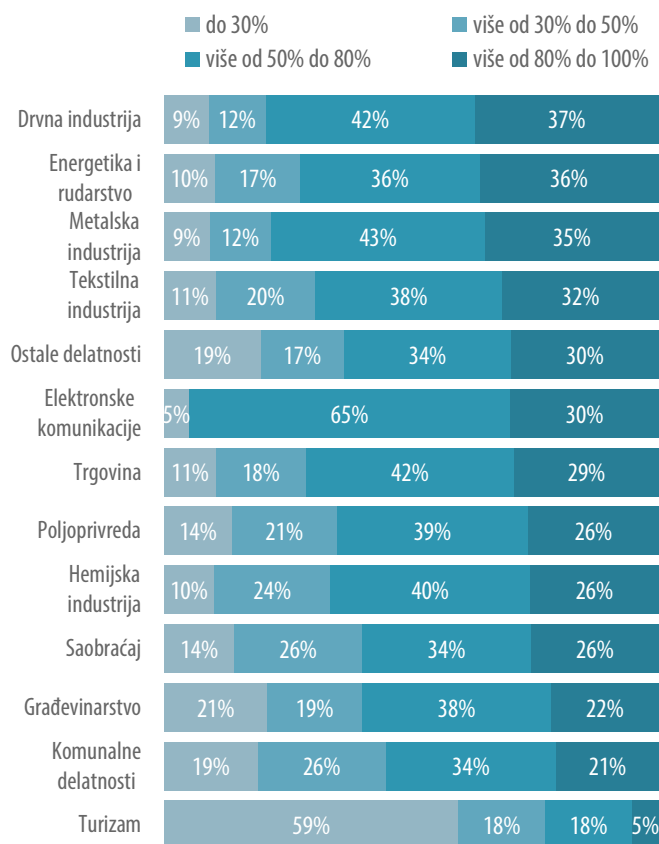
- omogućiti uvoz neopasnog otpada za ponovno energetska iskorišćenje za postrojenja koja poseduju integrisanu (IPPC) dozvolu, kao potvrdu ispunjenosti uslova za obavljanje aktivnosti koje mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu.
- omogućiti upravljanje otpadnim gumama putem uvođenja kolektivnih operatera i uvrštavanje gume koja u procesu proizvodnje postaje otpad u posebne tokove otpada.
- upravljanja otpadom u tekstilnoj industriji, ambalažnim otpadom od maziva i ulja.
- uklanjanja istorijskog otpada iz preduzeća u stečaju i restrukturiranju.

Iskorišćenost kapaciteta prema veličini privrednog društva (Q1 2021. godine, % anketiranih)

Izvor: Anketa PKS (n=1150).

Iskorišćenost kapaciteta prema privrednim granama (Q1 2021. godine, % anketiranih)

Izvor: Anketa PKS (n=1272).

Napomena: Iskorišćenost kapaciteta u okviru privrednih grana rangirana je u opadajućem redosledu, počev od privredne grane sa najvećim stepenom iskorišćenja kapaciteta.

Horizontalne teme od interesa za privredu

Ambalaža, ambalažni otpad i depozitni sistem

Za uspostavljanje depozitnog sistema industrija nudi svu neophodnu pomoć za: sprovođenje ex ante analize, izradu studije izvodljivosti i utvrđivanje tranzicionih perioda za implementaciju, jasno definisanje ambalaže koje ulaze u depozitni sistem, određivanje teta za upravljanje depozitnim sistemom.

Izmena zakona o naknadama za korišćenje javnih dobara

Industrija ukazuje da u primeni zakona postoje veliki izazovi za domaće proizvođače:

- Naknade za zaštitu i unapređivanje životne sredine, doneta je Uredba, a zatim krajem 2019. i izmene, ali problem je ostao isti: nejasan i netransparentan način obračuna naknade od strane JLS. Naknada mora da se zasnivana stvarnoj količini emitovanog zagađenja, a ne na osnovu ukupnog ostvarenog prihoda kompanija (u skladu sa načelom „zagađivač plaća“). Evidentirani su brojni problemi u primeni, načinu obračuna i visini naknade za zaštitu i unapređivanje životne sredine.
- Posebni tokovi otpada - lekovi koji posle isteklog roka ostaju u posedu i sakupljaju se od građana, uvedeni su kao nova kategorija u Zakonu o naknadama za korišćenje javnih dobara. Primena obračuna i visina naknade za lekove dovodi do enormnog povećanja troškova poslovanja proizvođača i uvoznika lekova.
- Izuzetno visoke naknade za električne i elektronske proizvode koji posle upotrebe postaju poseban tok otpada, a čija naplata je regulisana Zakonom o naknadama za korišćenje javnih dobara. Osnovica je količina proizvedenih, odnosno uvezenih električnih i elektronskih proizvoda. Naplata ove naknade isključivo po kilogramu proizvoda, po mišljenju privrede, predstavlja veoma loše zakonsko rešenje, jer se stimulišu proizvođači koji ugrađuju nekvalitetne sirovine u proizvode.
- Naknada za vode- visina naknade čine industriju proizvodnje pića i sokova nekonkurentnom u odnosu na CEFTA i EU. Proizvođači su tražili snižavanje naknade na korišćenje vode, koja sada iznosi iznosi 1,21 RSD po litri prodate vode.

Spoljnotrgovinska aktivnost

Prema rezultatima ovog istraživanja, od ukupnog broja anketiranih kompanija, 55% ispitanika realizovalo je izvoz u prvom kvartalu 2021. godine.

U skladu sa realizacijom prometa, skoro podjednak broj anketiranih izvoznika je imalo smanjen (37% anketiranih), odnosno nepromenjen (34% anketiranih) izvoz u prvom kvartalu 2021. godine, u odnosu na četvrti kvartal 2020. godine. Usled kontrakcije privrednih aktivnosti uzrokovanih pandemijom, smanjenje izvoza u prvom kvartalu 2020. godine zabeležila je čak polovina anketiranih.

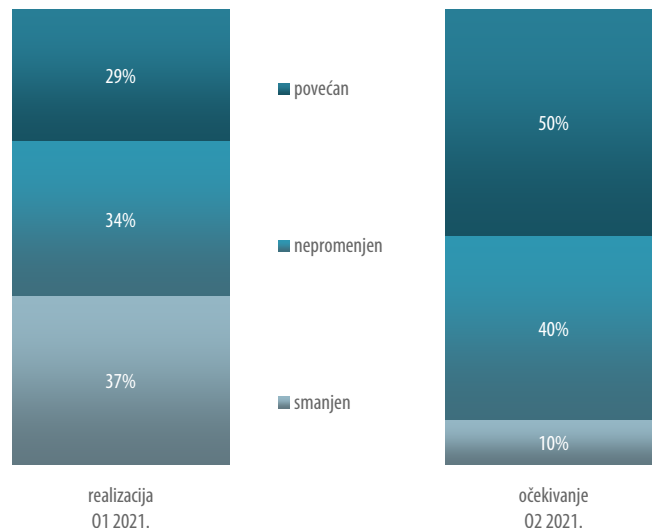
Učešće izvoznika je ubedljivo najniže kod mikro preduzeća (30%), koja su takođe ostvarila i najveći pad izvoza – 51% anketiranih izvoznika je imalo manji izvoz u prvom kvartalu 2021. godine u odnosu na prethodni kvartal.

Privrednici pokazuju izraženi optimizam za sledeći kvartal u pogledu kretanja izvoza – tačno polovina očekuje rast izvoza, dok 40% očekuje nepromenjen nivo izvoza. Poređenje sa rezultatima istraživanja za isti period prošle godine, kada je polovina anketiranih očekivala nepromenjen nivo izvoza, a 29% smanjenje izvoza, ukazuje da ispitanici očekuju da će pandemija biti stavljena pod kontrolu u narednom periodu.

Od ukupnog broja anketiranih kompanija, 55% realizovalo je uvoz u prvom kvartalu, a povećan ili nepromenjen uvoz je registrovalo 72% anketiranih uvoznika.

U drugom kvartalu 2021. godine, čak 90% uvoznika očekuje isti ili povećan obim uvoza, što je u skladu sa očekivanjima o kretanju prometa u istom periodu..

Izvoz (u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Povećanje izvoza

realizacija Q1 2021.

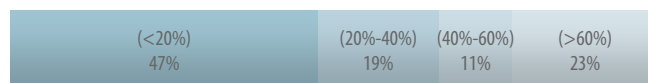

očekivanje Q2 2021.

Smanjenje izvoza

realizacija Q1 2021.

očekivanje Q2 2021.

Izvor: Anketa PKS (n=696).

Napomena: U zagradama je predstavljen raspon promena (povećanje / smanjenje).

Internacionalizacija poslovanja - predlozi privrede za dodatnu podršku

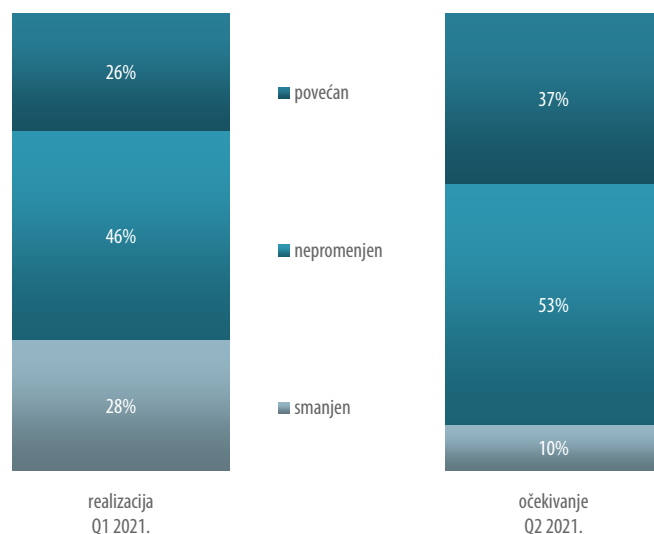
Poslovno povezivanje – organizovani onlajn B2B poslovni susreti

Privreda je zainteresovana za organizovane pripreme nastupa i organizaciju onlajn poslovnih susreta, posebno usled odlaganja sajмова u zemlji i inostranstvu, kao i za organizaciju radionica i obuka za uspešno vođenje onlajn sastanaka.

Podsticaji i mere za stimulisanje izvoza

Razmotriti uvođenje dodatnih mera i proširenje postojećih mera ekonomske politike sa ciljem stimulacije izvoznika. Naveden je primer pojedinih evropskih zemalja u kojima izvoznici dobijaju stimulaciju od 10% vrednosti ugovora, za svaki izvozni ugovor van tržišta EU. Drugi primer je smanjenje poreza u fazi realizacije izvoznih poslova (npr. Češka i Slovačka su u različitim fazama tranzicije odobravale stimulaciju od 20% do 50%).

Uvoz (u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Povećanje uvoza

realizacija Q1 2021.

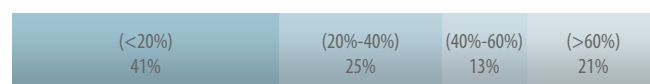

očekivanje Q2 2021.

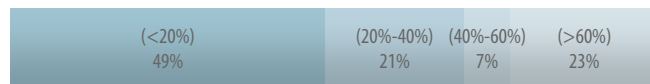

Smanjenje uvoza

realizacija Q1 2021.

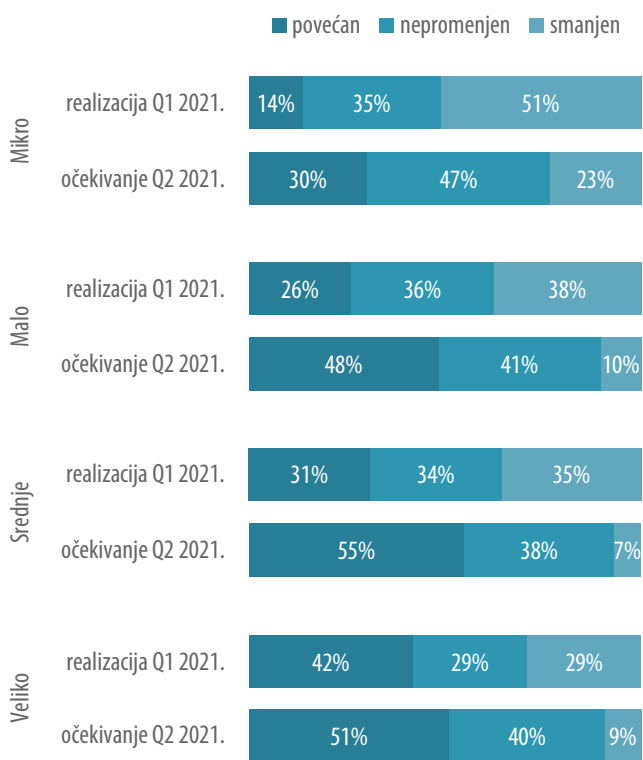
očekivanje Q2 2021.

Izvor: Anketa PKS (n=699).

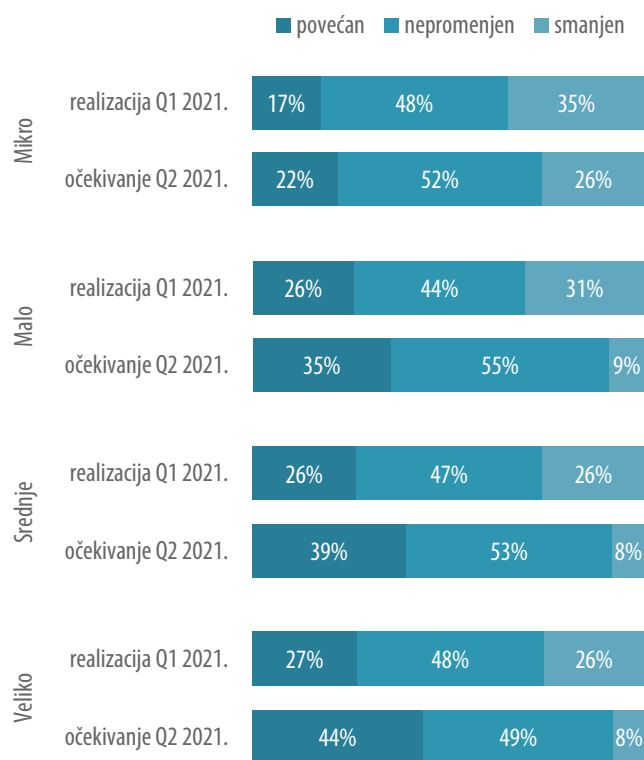
Napomena: U zagradama je predstavljen raspon promena (povećanje / smanjenje).

Izvoz prema veličini privrednog društva (u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Izvor: Anketa PKS (n=670).

Uvoz prema veličini privrednog društva (u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Izvor: Anketa PKS (n=677).

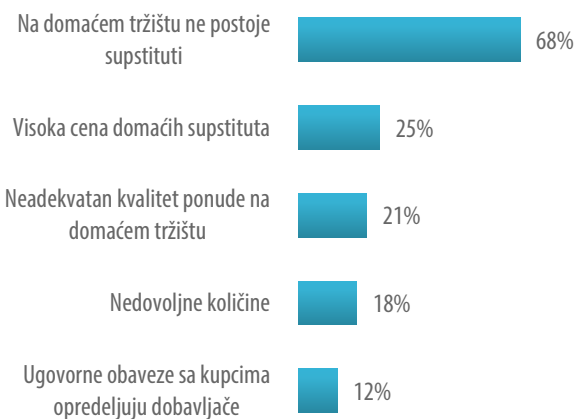
Mogućnosti za uveznu supstituciju

Više od polovine anketiranih uvoznika (68%) izjavilo je da se u zemlji ne proizvode proizvodi, odnosno ne pružaju usluge koje uvoze, a koje su im potrebne za poslovanje. Za anketirane firme koje uvoze repromaterijal, vodeći razlozi zbog kojih ne koriste supstitute proizvedene u Srbiji su, standardno:

- neadekvatan kvalitet ponude na domaćem tržištu i
- visoka cena istih proizvoda / usluga domaćeg porekla.

Identični faktori su uticali na uvoz repromaterijala iz inostranstva i u istraživanju u prvom kvartalu 2020. godine.

Zbog čega uvozite repromaterijal iz inostranstva? (% anketiranih)

Izvor: Anketa PKS (n=699).

Napomena: Anketirani su imali mogućnost višestrukog izbora.

Investicije

U prvom kvartalu 2021. godine, 43% anketiranih kompanija je realizovalo investicije. U poređenju sa realizovanim investicijama u prethodnom kvartalu, 75% firmi je ostvarilo povećan ili isti obim investicija. Prethodne godine, u istom periodu, 46% ispitanika je realizovalo investicije.

Očekivanja privrednika za drugi kvartal 2021. godine su pozitivna: čak 90% ispitanika planira povećan ili nepromenjen obim investicija u odnosu na prvi kvartal 2021. godine. Analiza anketiranih privrednih subjekata prema veličini ukazuje da se sa najvećim izazovima u poslovanju suočavaju mikro preduzeća, kod kojih svega petina ispitanika očekuje povećane investicije za razliku od srednjih i velikih preduzeća gde oko polovine anketiranih očekuje veći obim investicija.

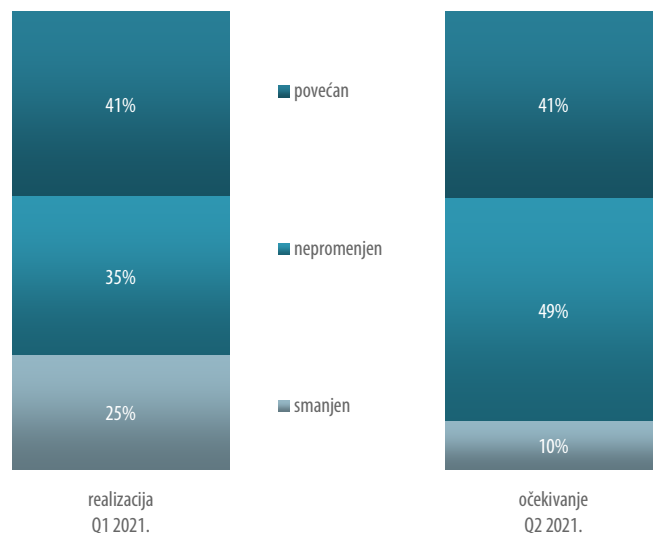
Kao i u prethodnim istraživanjima, ispitane kompanije planiraju da u narednom periodu najviše ulažu u uvoznu opremu (u ukupnoj vrednosti planiranih investicija, uvozna oprema prosečno učestvuje sa 32%), a potom u građevinske objekte i zemljište i domaću opremu (prosečno 27% i 26%, respektivno, sredstava namenjenih za investicije). U poređenju sa istim periodom prošle godine, nema značajnijeg odstupanja strukture planiranih investicija.

Najmanju zainteresovanost ispitanici su pokazali za ulaganja u intelektualnu svojinu i digitalne tehnologije – u proseku, svega 4% sredstava planiranih za investicije.

Podsticaje državnih institucija i lokalnih samouprava koristilo je 53% anketiranih privrednih subjekata, dok se više od trećine ispitanika izjasnila da za ova sredstva nisu konkurisali.

Od ukupnog broja anketiranih kompanija, 20% se izjasnilo da je u prethodnom kvartalu uvelo neku inovaciju. Posmatrano prema veličini privrednog subjekta, najveći broj inovatora je u velikim preduzećima gde se 30% anketiranih izjasnilo da je uvelo neku inovaciju u prethodnom kvartalu.

Investicije (u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Povećanje investicija

realizacija Q1 2021.

očekivanje Q2 2021.

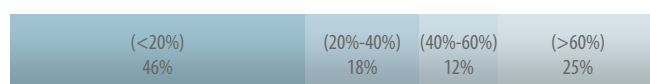

Smanjenje investicija

realizacija Q1 2021.

očekivanje Q2 2021.

Izvor: Anketa PKS (n=553).

Napomena: U zagradama je predstavljen raspon promena (povećanje / smanjenje).

Predlozi privrede za unapređenje programa podrške privredi

Relaksirati uslov realizacije investicije u odnosu na odobrenje sredstava

Razmotriti mogućnost relaksacije uslova da se investicija može realizovati tek nakon odobrenja sredstava, što često usporava poslovanje, uz predlog nabavke u istoj godini ili slično.

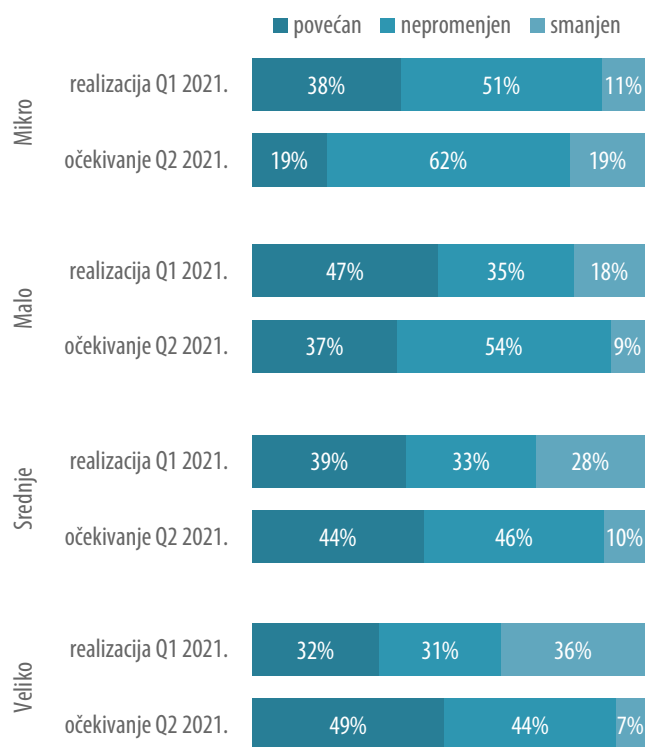
Proširiti podsticaje na nivou lokala za ulaganja u nerazvijenim i devastiranim opštinama

Preporuka za lokalne samouprave da razmotre dodatne podsticaje i oslobođenja za investicije.

Preispitati garancije kao način obezbeđenja kredita

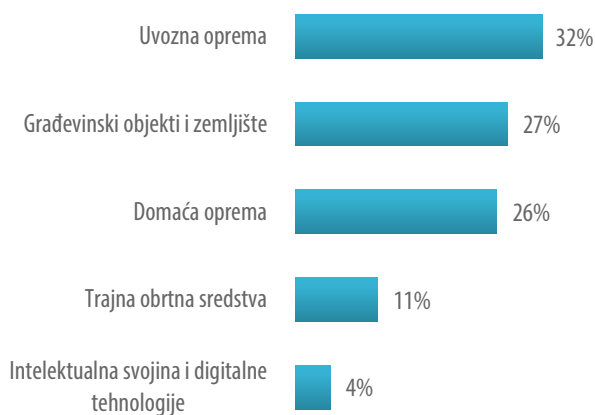
Privredni subjekti istakli su da su uslovi za podsticaje u delu sredstava obezbeđenja (garancije, hipoteke) u najvećem broju slučajeva nedostižni i nerealni. Garancije i način njihovog obezbeđenja u znatnoj meri ugrožavaju likvidnost privrednih društava, pri čemu najčešće to moraju biti kvalitetne bankarske garancije, koje podrazumevaju kvalitetna sredstva obezbeđenja, a ne menice privrednih društava. Većina privrednih subjekata (posebno mikro i malih) istakla je da je za njih način obezbeđenja kredita neadekvatan, kao i da nisu u mogućnosti da daju garancije koje se od njih traže. Preporuka: uzeti u razmatranje prihvatanje meničnog i kolateralnog obezbeđenja kao dovoljnog za sve proizvodne delatnosti, a posebno u nerazvijenim i devastiranim opštinama.

Investicije (promena u odnosu na prethodni kvartal, % anketiranih)

Izvor: Anketa PKS (n=512).

Struktura planiranih investicija (% anketiranih)

Izvor: Anketa PKS (n=747).

Predlozi privrede za unapređenje programa podrške privredi

Pojednostaviti administrativne procedure

Preporuke u oblasti podsticaja za sve delatnosti: pojednostaviti procedure i papirologiju, smanjiti spisak potrebne dokumentacije s obzirom na to da se ista prikuplja na različitim mestima, pri čemu je često potrebno čekati više dana. Potrebno je razmotriti smanjenje troškova apliciranja. Neophodno je unaprediti komunikaciju institucija i međusobnu razmenu podataka i informacija o podnosiocima zahteva, da institucije uzajamno razmenjuju raspoloživu dokumentaciju (veliki broj potvrda i uverenja nadležnih službi). Predloženo je i povezivanje nadležnih institucija u sistemu dodele podsticaja putem e-uprave uz ubrzanje digitalizacije apliciranja na konkurse.

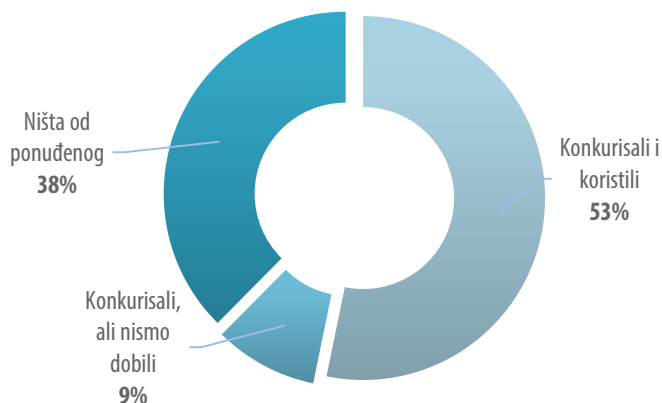
Unaprediti sistem informisanja o dostupnim podsticajima - pravovremena informisanost privrede o podsticajima i transparentnost procesa

Povećati transparentnost objavljivanja konkursa (putem dostave informacija na imejllove privrednih subjekata, uključanjem lokalnih samouprava i ostalih nadležnih institucija u sistem obaveznog informisanja privrede, bolja komunikacija nadležnih institucija u realizaciji podsticaja s privredom). Otvoriti telefonsku liniju za pravnu pomoć u realizovanju sredstava podsticaja. Centralizovati oglašavanje svih konkursa za podsticaje (na jednom mestu, portalu).

Proširiti oblasti poslovanja koje pokrivaju podsticaji

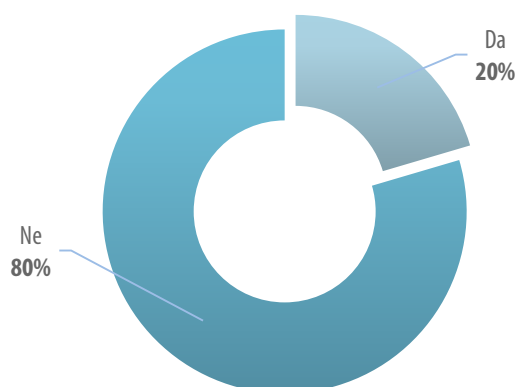
Povećati vrednost podsticaja za sve uslužne i dodatne proizvodne delatnosti. Proširenje saradnje naučnih institucija i privrede, poput javnih poziva sprovedenih putem Fonda za inovacionu delatnost.

Da li ste do sada konkurisali za sredstva podsticaja koje daju državne institucije i lokalne samouprave? (% anketiranih)

Izvor: Anketa PKS (n=1272).

Da li ste uveli neku inovaciju u prethodnom kvartalu? (% anketiranih)

Izvor: Anketa PKS (n=1272).

Napomena: Pod inovacijom se podrazumeva: primena novih ili znatno poboljšanih roba ili usluga, procesa, nove organizacione metode u poslovanju, promene u organizaciji rada ili u odnosima poslovnih subjekata sa okruženjem, nove marketinške metode.

Izvori finansiranja

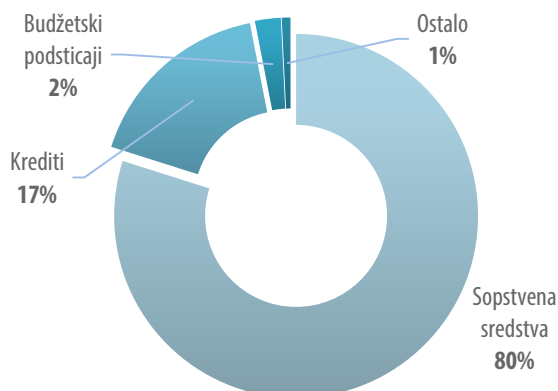
Kao i u svim prethodnim istraživanjima, anketirani privredni subjekti u poslovanju najviše koriste sopstvena sredstva (80%) i kredite (17%). Budžetski podsticaji i ostali izvori finansiranja imaju zanemarljivo učešće u strukturi izvora sredstava.

Kompanije koje su navele da koriste kredite, dominantno se zadužuju u zemlji, a znatno manje u inostranstvu. Ovaj odnos domaćih i prekograničnih kredita karakterističan je za sve privredne delatnosti obuhvaćene anketom.

Ohrabruje podatak da 47% anketiranih firmi raspolaže sa dovoljno sredstava za optimalno finansiranje poslovanja. Četvrtina ispitanika se izjasnila da im nedostaju sredstva za investicije, 18% ispitanika nema dovoljno sredstva i za investicije i za likvidnost, dok se 10% anketiranih suočava sa nedostatkom sredstava za likvidnost.

Analiza ispitanika koji su se izjasnili da imaju problema sa likvidnošću pokazala je da za optimalno finansiranje poslovanja kod 51% anketiranih (koji su se izjasnili da nisu likvidni) nedostaje do 30% sredstava, a kod 34% anketiranih nedostaje 30-50% optimalno potrebnih sredstava.

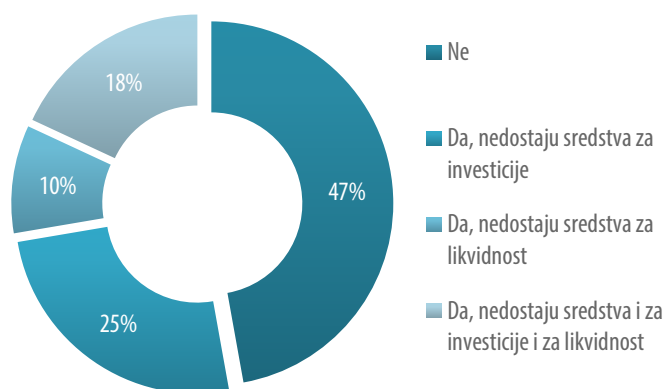
Koje izvore finansiranja koristite u poslovanju? (% anketiranih)

Izvor: Anketa PKS (n=1272).

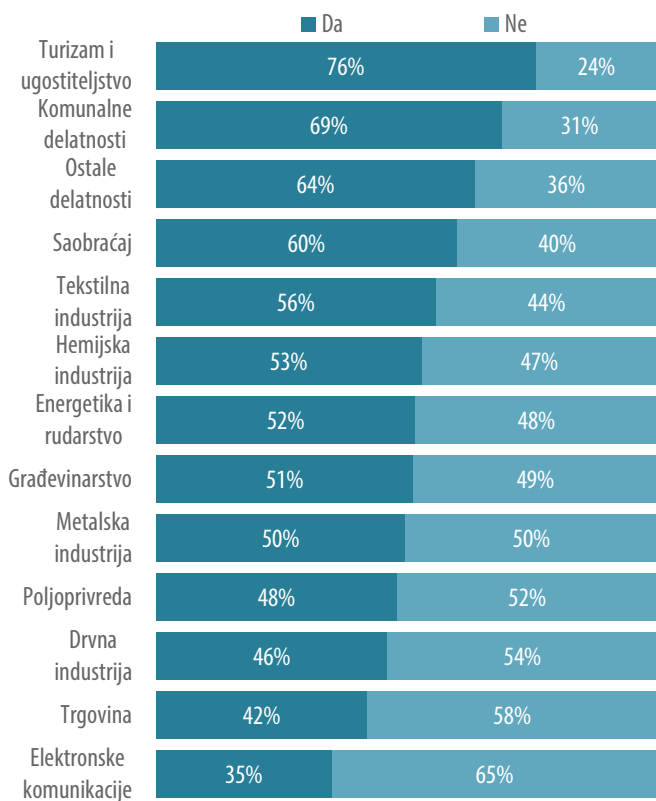
Napomena: Ostalo obuhvata: zaduženja kod matične kompanije, pozajmice osnivača, finansijski lizing, avansi kupaca i obaveze prema dobavljačima.

Da li vam nedostaju sredstva za optimalno finansiranje aktuelnog poslovanja? (% anketiranih)

Izvor: Anketa PKS (n=1272).

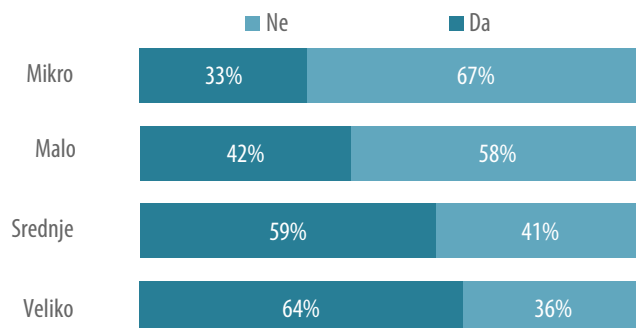
Da li vam nedostaju sredstava za optimalno finansiranje aktuelnog poslovanja?
(% anketiranih, prema privrednim granama)

Izvor: Anketa PKS (n=1272).

Napomena: Nedostajuća sredstva za optimalno finansiranje aktuelnog poslovanja u okviru privrednih grana rangirana su u opadajućem redosledu, počev od privredne grane sa najvećim udelom nedostajućih sredstava za optimalno finansiranje u odnosu na raspoloživa sredstva.

Da li vam nedostaju sredstava za optimalno finansiranje aktuelnog poslovanja?
(% anketiranih)

Izvor: Anketa PKS (n=1150).

Radna snaga

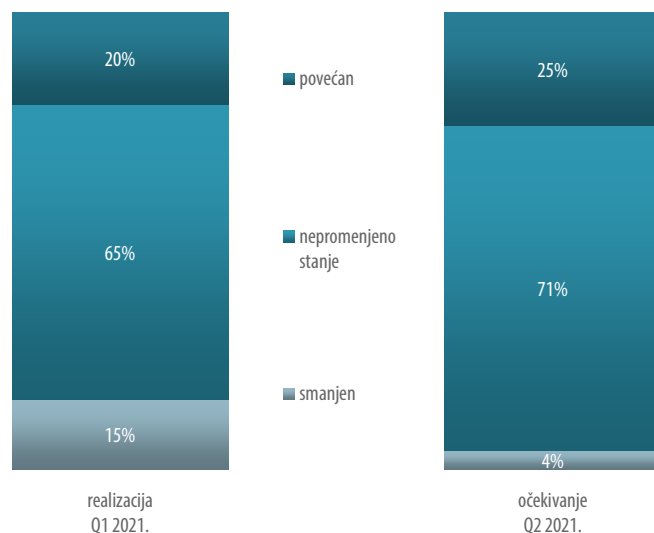
I u prvom kvartalu 2021. godine zaposlenost je stabilna imajući u vidu da 85% anketiranih nije smanjilo broj zaposlenih, kao i da 96% ispitanika ne očekuje smanjenje broja zaposlenih ni u narednom kvartalu.

U poređenju sa rezultatima istraživanja za isti period prošle godine, sada se uočava optimizam privrednika imajući u vidu da je veći broj anketiranih prošle godine i realizovao i očekivao rast zaposlenosti.

Najmanji broj mikro i malih preduzeća povećao je zaposlenost u prvom kvartalu ove godine, dok svaki treći ispitanik svrstan u kategoriju velikih privrednih subjekata očekuje povećanje broja zaposlenih u drugom kvartalu.

Aktuelna ponuda radne snage u zemlji, u smislu obrazovnih profila i radnog iskustva, odgovara potrebama 91% anketiranih. Međutim, zabrinjavajuće je da polovina ukupno anketiranih smatra da u Srbiji nema dovoljnog broja adekvatnih kadrova. U poređenju sa rezultatima istraživanja za isti period prošle godine, nema značajnije promene adekvatnosti ponude radne snage.

Zaposlenost (u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Povećanje broja radno angažovanih

realizacija Q1 2021.

očekivanje Q2 2021.

Smanjenje broja radno angažovanih

realizacija Q1 2021.

očekivanje Q2 2021.

Izvor: Anketa PKS (n=1272).

Napomena: U zagradama je predstavljen raspon promena (povećanje / smanjenje).

Deficitarna zanimanja (20 najtraženijih)

Bravar, varilac, proizvodni radnik, vozač C/E kategorije, mašinski inženjer, CNC operater, građevinski tehničar, električar, rukovalac građevinskim mašinama, stolar, građevinski inženjer, mašinski tehničar, šivač, inženjer elektrotehnike, kuvar, tesar, konobar, trgovac, diplomirani tehnolog, zidar.

Horizontalne teme od interesa za privredu

Smanjenje poreza i doprinosa na zarade

Sukcesivno smanjenje poreza i doprinosa na zarade u narednih pet godina, kako bi sa trenutnih 63% smanjilo na 46%. Proširiti meru oslobođenja od poreza i doprinosa na zarade u prvoj godini poslovanja na preduzetnike paušalce, kako bi se podstaklo samozapošljavanje. Učešće poreza i doprinosa u zaradama je visoko u odnosu na zemlje u okruženju.

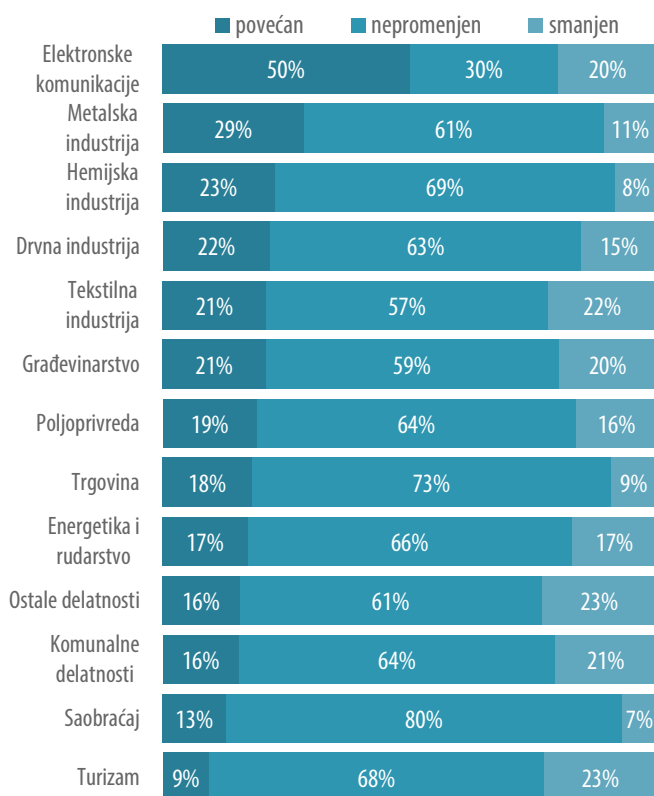
Da li aktuelna ponuda radne snage odgovara potrebama vaše kompanije? (% anketiranih)

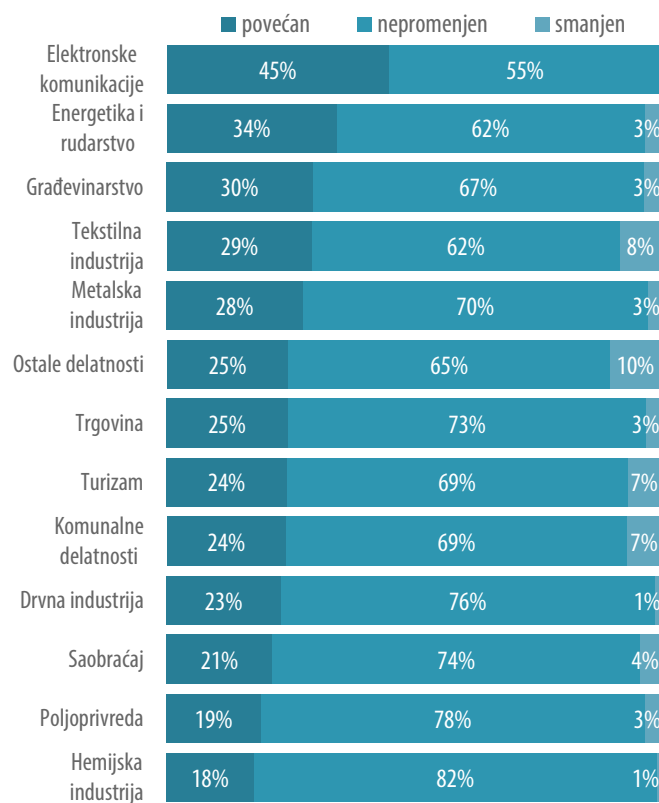
Izvor: Anketa PKS (n=1272).

Zaposlenost prema privrednim granama (u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

realizacija Q1 2021.

očekivanje Q2 2021.

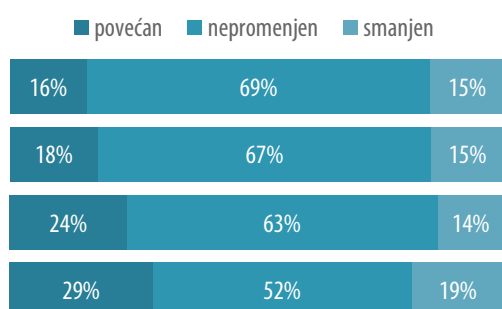

Izvor: Anketa PKS (n=1272).

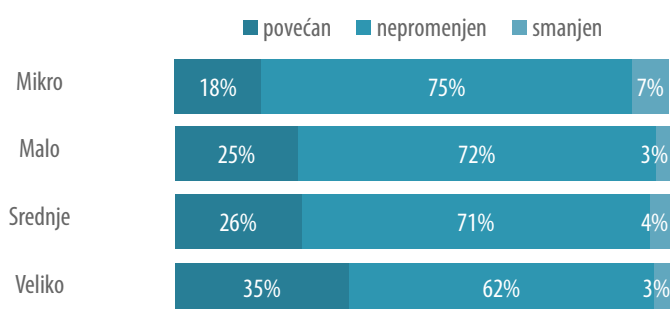
Napomena: Promene broja radno angažovanih u okviru privrednih grana rangirane su u opadajućem redosledu, počev od privredne grane sa najvećim povećanjem broja radno angažovanih.

Zaposlenost prema veličini privrednog društva (u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

realizacija Q1 2021.

očekivanje Q2 2021.

Izvor: Anketa PKS (n=1150).

Privredne grane

Poljoprivredna proizvodnja, prehrambeni proizvodi, piće i duvanski proizvodi

Radna snaga – deficitarnost

Proizvodni radnik, vozač C/E kategorije, električar, poljoprivredni inženjer, mesar, diplomirani tehnolog, fizički radnik, bravar, traktorista, ribar, mlekarski radnik, mašinski tehničar, mašinski inženjer, elektrotehničar, hemijski tehničar, elektromehaničar, trgovac, kuvar, konobar, rukovalac poljoprivrednom mehanizacijom, mehaničar, viljuškarista, destilater, laborant, pekar.

Inicijative privrede:

Inicijativa za nesmanjivanje carinske stope za uvoz biljnih ulja

Inicijativa za smanjenje carinske stope za kafe

Predlog za ukidanje kontrolnih akciznih markica za kafu

Predložene mere podrške za očuvanje domaće proizvodnje skroba i proizvoda od skroba

Predlog mera podrške industriji piva u Republici Srbiji

Predložene mere za suzbijanje nelegalnog prometa fungicida za tretiranje semena pšenice

Stavljanje van snage zastarele podzakonske regulative u vezi sa voćnim vinom u odnosu na tehnološku praksu

Predlog za smanjenje carinske stope na uvoz kikirikija

Inicijativa za smanjenje poreza na dodatu vrednost za cveće

Inicijativa za usaglašavanje sertifikata između Srbije i zemlje uvoznika za izvoz dečije hrane

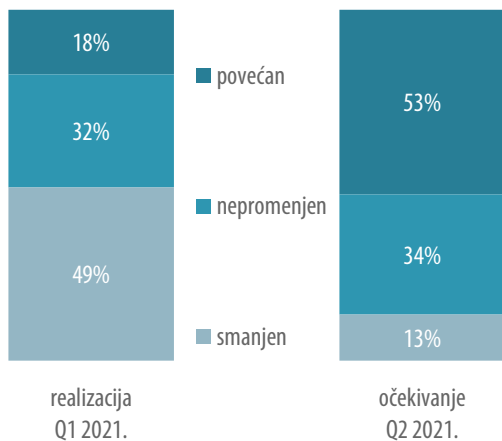
Molba za hitnu intervenciju – rešavanje problema ishrane svinja

Metodološke napomene:

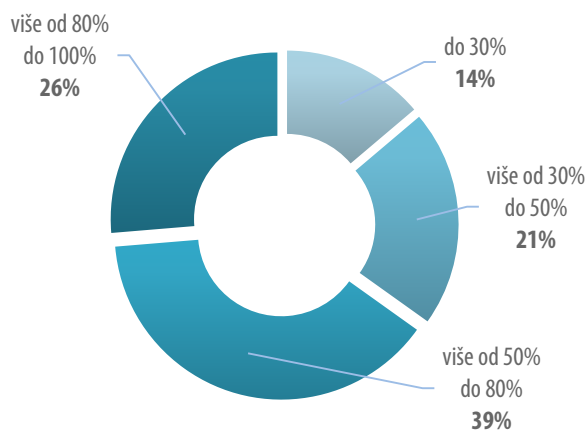
Poljoprivredna proizvodnja, prehrambeni proizvodi, piće i duvanski proizvodi obuhvataju sledeće grupe delatnosti prema KD (2010): gajenje žita, leguminoza, uljarica, pirinča, povrća, bostana, korenastih i krtolastih biljaka, šećerne trske, duvana, biljaka za proizvodnju vlakana, ostalih jednogodišnjih i dvogodišnjih biljaka, voća i povrća, uljnih plodova, biljaka za pripremanje napitaka, začinskog, aromatičnog i lekovitog bilja, sadnog materijala, sakupljanje šumskih plodova, proizvodnja vina od grožđa, duvanskih proizvoda, proizvodnja, prerada i konzervisanje sokova od voća i povrća, proizvodnja ulja i masti, sladoleda, mlinskih proizvoda, skroba i skrobnih proizvoda, hleba, svežeg peciva i kolača, šećera, kakaoa, čokolade i konditorskih proizvoda, gotovih jela, destilacija, prečišćavanje i mešanje pića, proizvodnja pića i ostalih voćnih vina, piva, slada, osvežavajućih pića, mineralne vode i ostale flaširane vode i slično, uzgoj muznih krava, drugih goveda i bivola, kopitara, kamila i lama, ovaca i koza, svinja, živine; mešovita poljoprivredna proizvodnja, pomoćne delatnosti u uzgoju životinja; lov, traperstvo i odgovarajuće uslužne delatnosti, morski i slatkovodni ribolov; prerada i konzervisanje mesa, proizvodnja mesnih prerađevina, prerada i konzervisanje ribe, ljuskara i mekušaca, prerada mleka i proizvodnja sireva; proizvodnja gotove hrane za domaće životinje, proizvodnja gotove hrane za kućne ljubimce; posredovanje u prodaji poljoprivrednih sirovina, životinja, tekstilnih sirovina i poluproizvoda; trgovina na veliko životinjama, mesom i proizvodima od mesa, mlečnim proizvodima, jajima i jestivim uljima i mastima, ostalom hranom, uključujući ribu, ljuskare i mekušce; veterinarska delatnost.

Poljoprivredna proizvodnja, prehrambeni proizvodi, piće i duvanski proizvodi

Promet
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

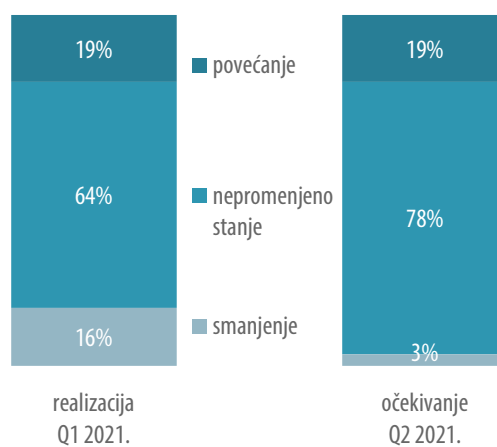
Iskorišćenost kapaciteta privrede
(u prvom kvartalu 2021. godine, % anketiranih)

Najznačajniji faktori za unapređenje poslovanja
(% anketiranih)

Zaposlenost u odnosu na prethodni kvartal
(% anketiranih)

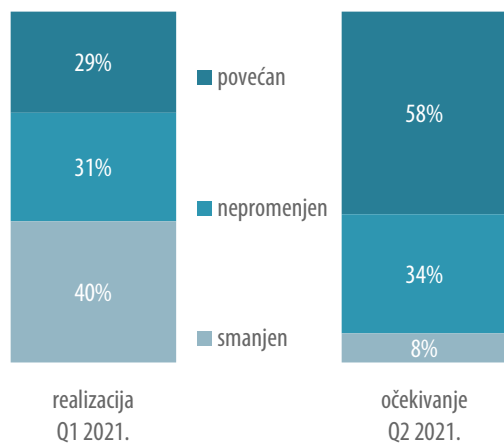

Napomena: Anketirane kompanije imale su mogućnost višestrukog izbora.

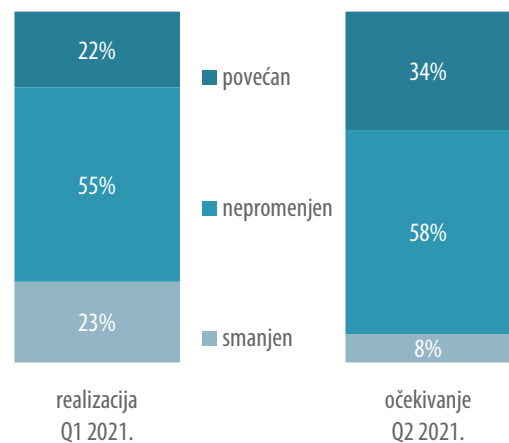
Izvor: Anketa PKS (n=152).

Poljoprivredna proizvodnja, prehrambeni proizvodi, piće i duvanski proizvodi

Izvoz (u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

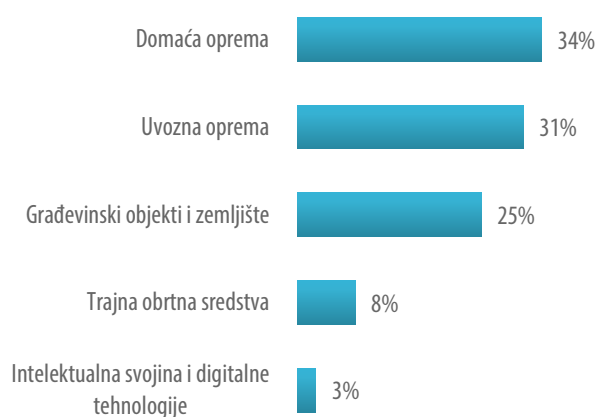
Uvoz (u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Zbog čega uvozite materijal iz inostranstva? (% anketiranih)

Prosečna struktura planiranih investicija

Napomena: Anketirani su imali mogućnost višestrukog izbora.

Izvor: Anketa PKS (n=152).

Energetika i rudarstvo

Radna snaga – deficitarnost

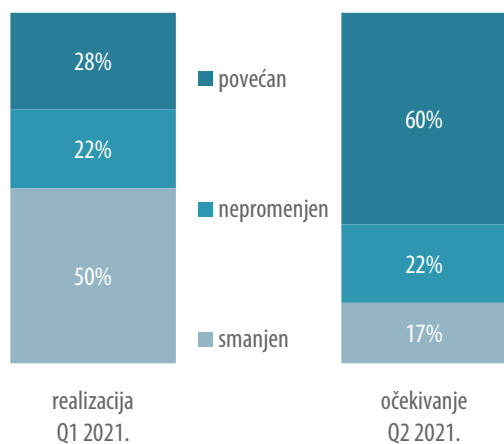
Elektrotehničar, bravar, varilac, elektromonter, mašinski inženjer, vozač C/E kategorije, elektrotehničar energetike, tehničar održavanja liftova, metalostrugar, rukovalac građevinskim mašinama, mašinski tehničar, inženjer rudarstva, inženjer elektrotehnike, elektroinstalater, proizvodni radnik, električar, zidar, tesar.

Metodološke napomene:

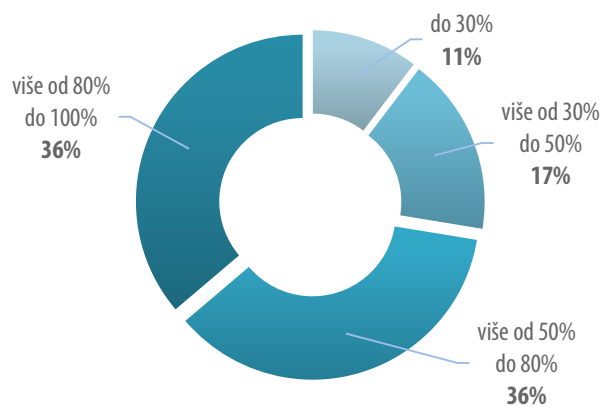
Energetika i rudarstvo, prema KD(2010), obuhvata oblasti delatnosti: Eksploatacija uglja, Eksploatacija sirove nafte i prirodnog gasa, Eksploatacija ruda metala, Ostalo rudarstvo, Uslužne delatnosti u rudarstvu i geološkim istraživanjima, Proizvodnja koksa i derivata nafte, Proizvodnja električne opreme, Snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija.

Energetika i rudarstvo

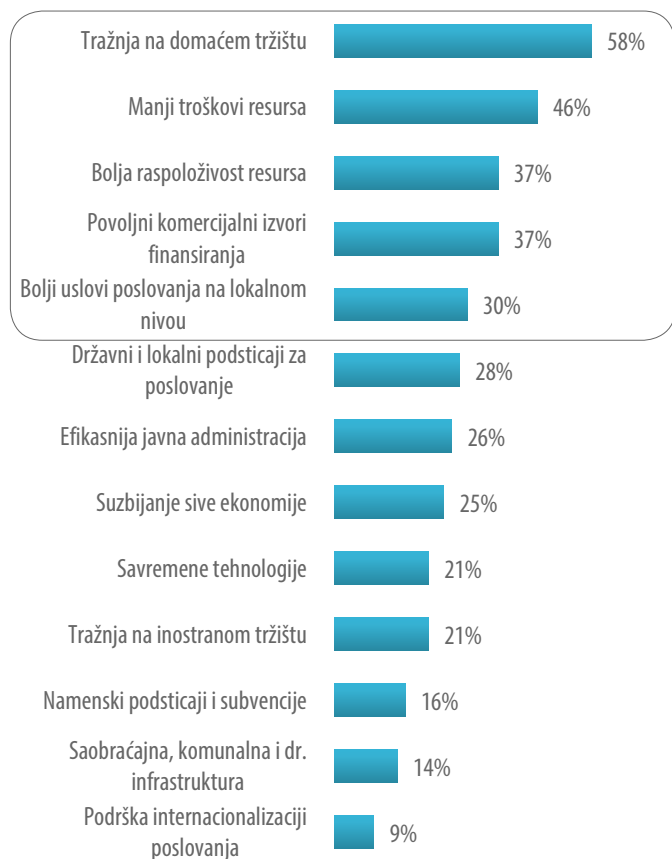
Promet
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

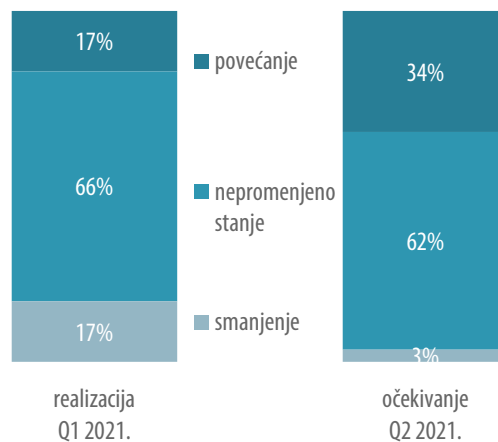
Iskorišćenost kapaciteta privrede
(u prvom kvartalu 2021. godine, % anketiranih)

Najznačajniji faktori za unapređenje poslovanja
(% anketiranih)

Zaposlenost u odnosu na prethodni kvartal
(% anketiranih)

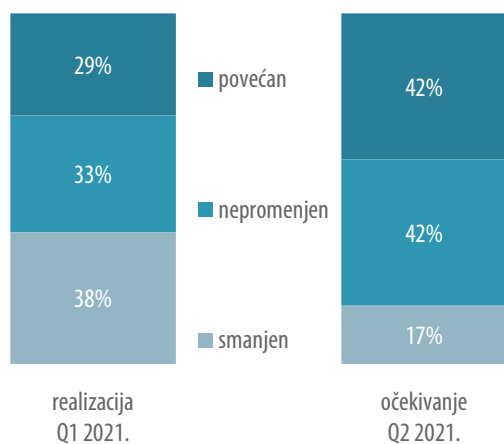

Napomena: Anketirane kompanije imale su mogućnost višestrukog izbora.

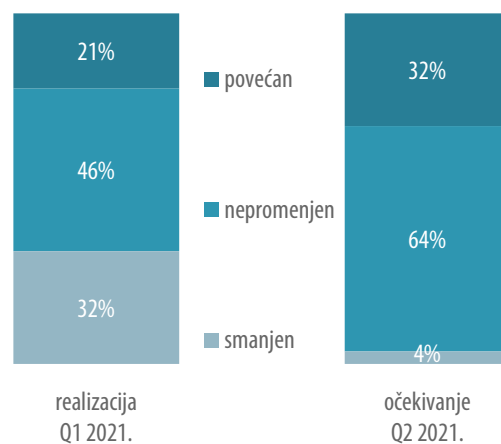
Izvor: Anketa PKS (n=58).

Energetika i rudarstvo

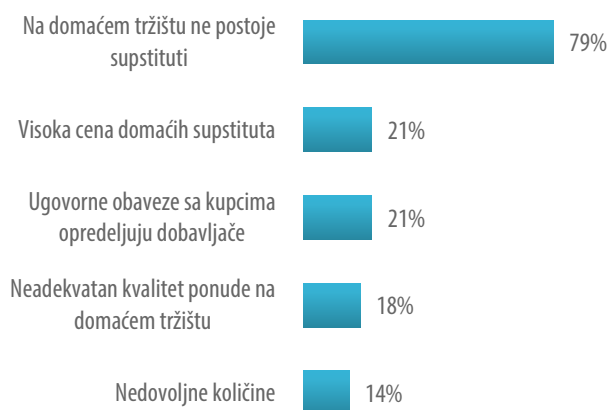
Izvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

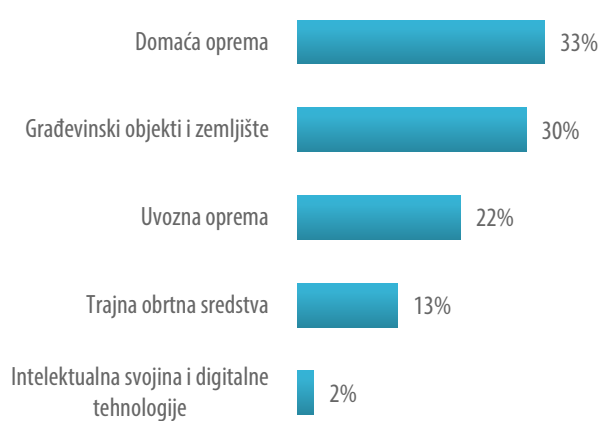
Uvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Zbog čega uvozite materijal iz inostranstva?
(% anketiranih)

Prosečna struktura planiranih investicija

Napomena: Anketirani su imali mogućnost višestrukog izbora.

Izvor: Anketa PKS (n=58).

Prerada drveta, proizvodnja papira i nameštaja

Radna snaga – deficitarnost

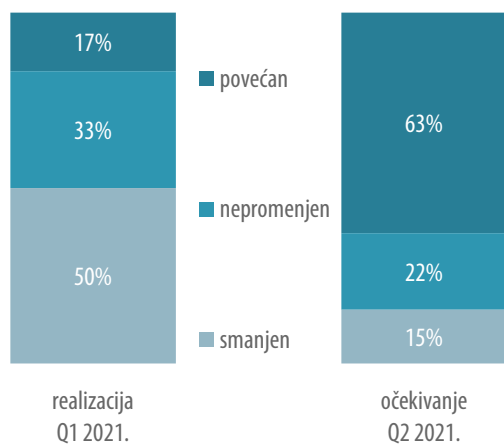
Stolar, tapetar, bravar, proizvodni radnik, CNC operater, štampar, mašinski inženjer, varilac, drvni tehničar, električar, lakirer, inženjer elektrotehnike, šivač, inženjer informacionih tehnologija, vozač C/E kategorije, građevinski inženjer, građevinski tehničar, projektni menadžer, farbar, mašinski tehničar, menadžer prodaje, magacioner, fizički radnik, diplomirani tehnolog, mehaničar.

Metodološke napomene:

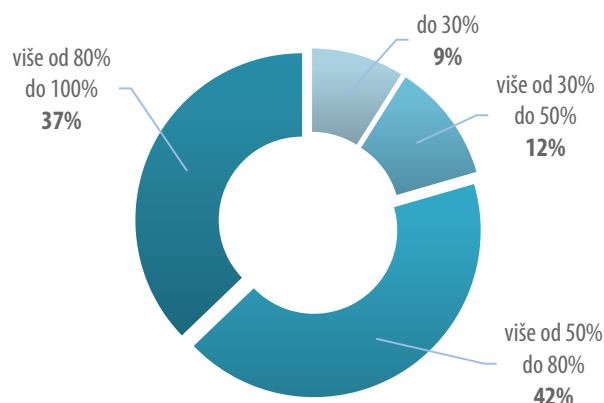
Prerada drveta, proizvodnja papira i nameštaja, prema KD(2010), obuhvata sledeće oblasti delatnosti: Šumarstvo i seča drveća, Prerada drveta i proizvodi od drveta, plute, slame i pruća, osim nameštaja, Proizvodnja papira i proizvodi od papira i Proizvodnja nameštaja.

Prerada drveta, proizvodnja papira i nameštaja

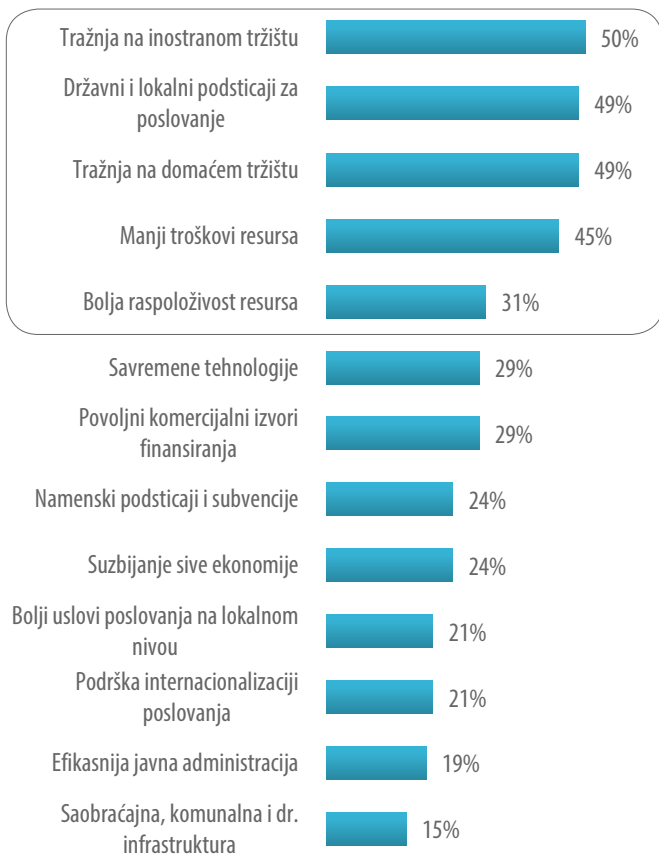
Promet
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

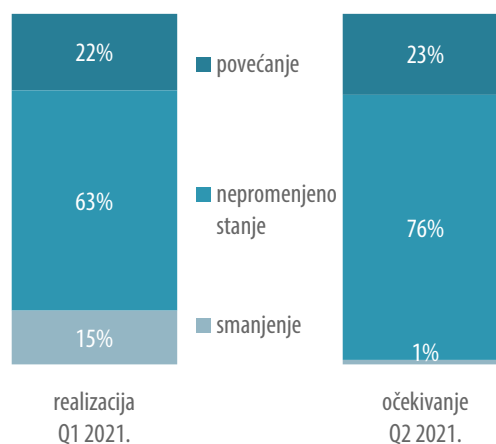
Iskorišćenost kapaciteta privrede
(u prvom kvartalu 2021. godine, % anketiranih)

Najznačajniji faktori za unapređenje poslovanja
(% anketiranih)

Zaposlenost u odnosu na prethodni kvartal
(% anketiranih)

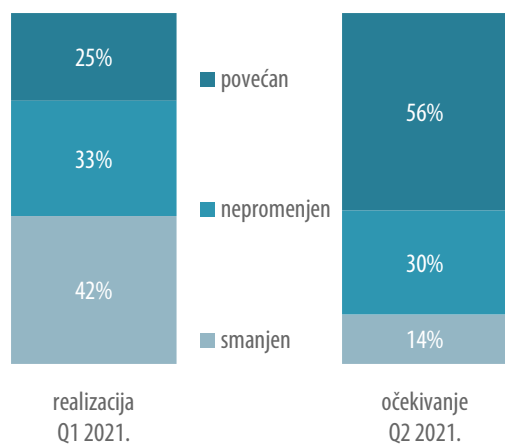

Napomena: Anketirane kompanije imale su mogućnost višestrukog izbora.

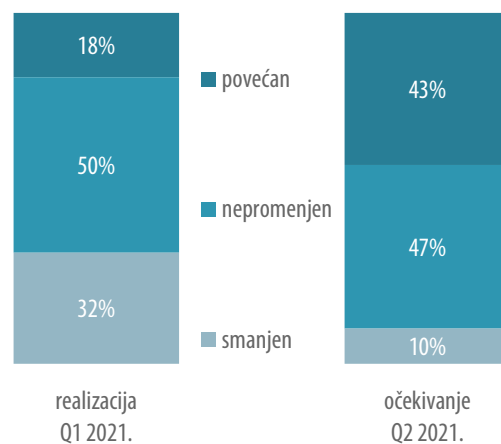
Izvor: Anketa PKS (n=78).

Prerada drveta, proizvodnja papira i nameštaja

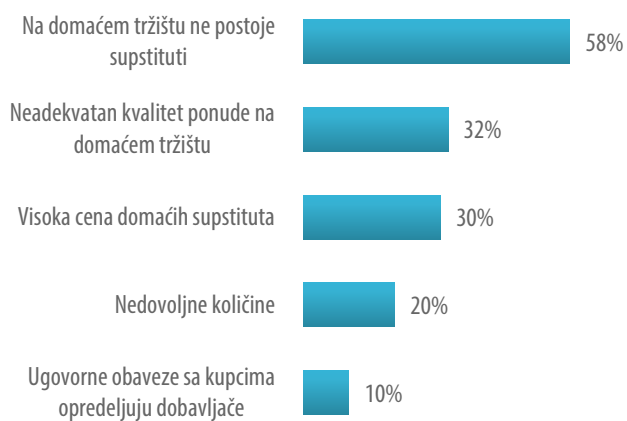
Izvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

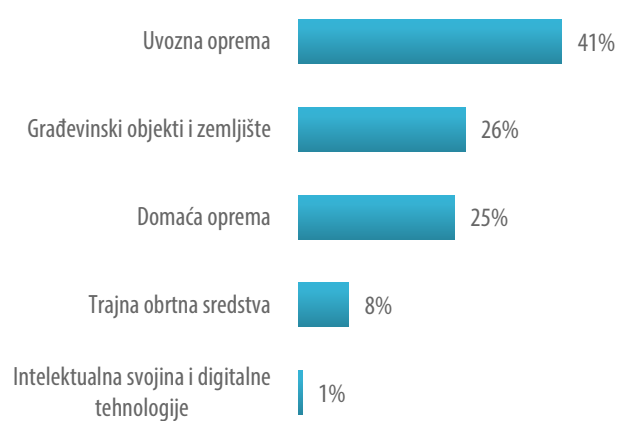
Uvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Zbog čega uvozite materijal iz inostranstva?
(% anketiranih)

Prosečna struktura planiranih investicija

Napomena: Anketirani su imali mogućnost višestrukog izbora.

Izvor: Anketa PKS (n=78).

Tekstilna industrija

Radna snaga – deficitarnost

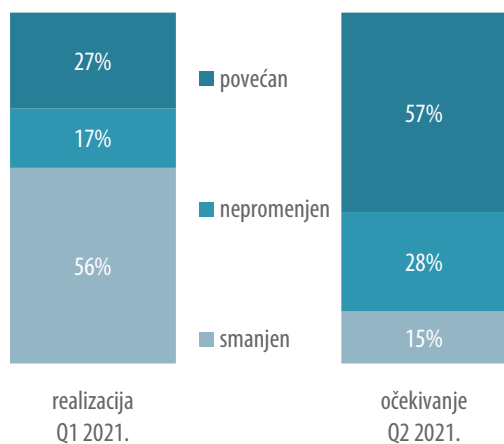
Šivač, tekstilni tehničar, proizvodni radnik, krojač, obuçar, konfekcioner, galanterista, štampar, trgovac, tekstilni tehnolog, diplomirani tehnolog, tkač, elektroničar, tekstilni inženjer, diplomirani farmaceut.

Metodološke napomene:

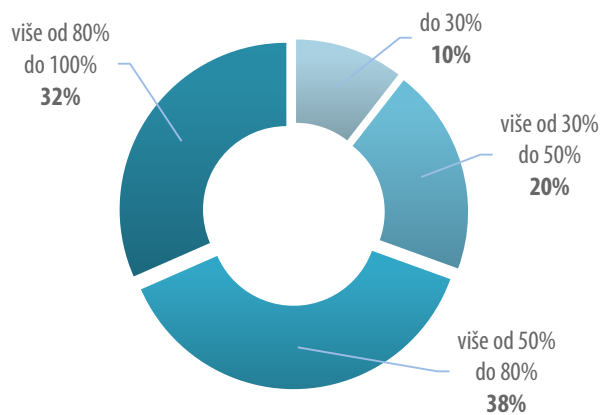
Tekstilna industrija, prema KD(2010), obuhvata oblasti delatnosti: Proizvodnja tekstila, Proizvodnja odevnih predmeta, Proizvodnja kože i predmeta od kože.

Tekstilna industrija

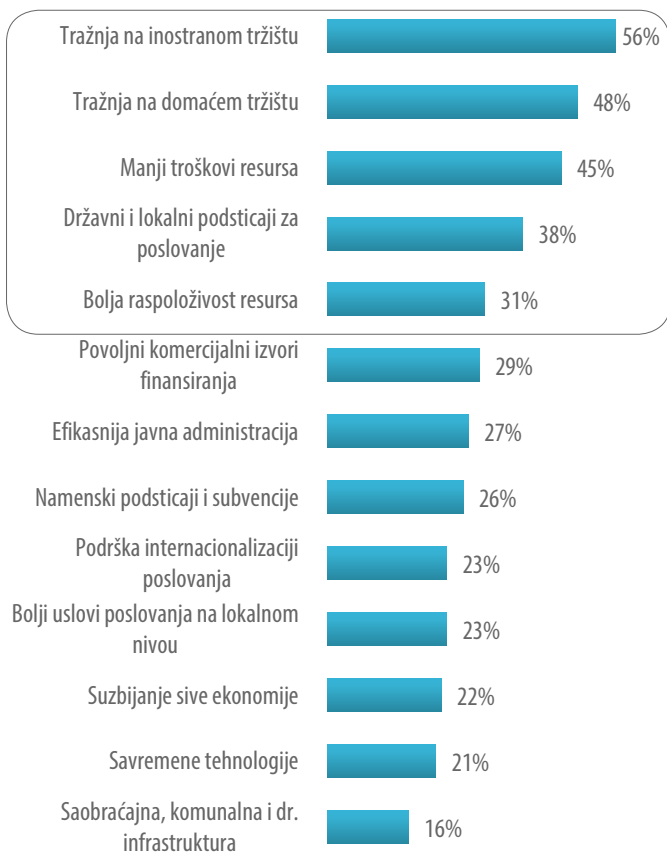
Promet
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

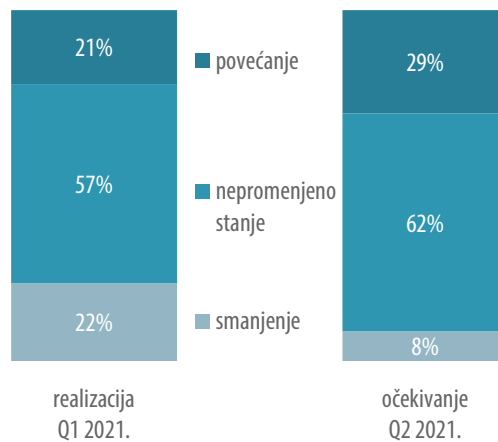
Iskorišćenost kapaciteta privrede
(u prvom kvartalu 2021. godine, % anketiranih)

Najznačajniji faktori za unapređenje poslovanja
(% anketiranih)

Zaposlenost u odnosu na prethodni kvartal
(% anketiranih)

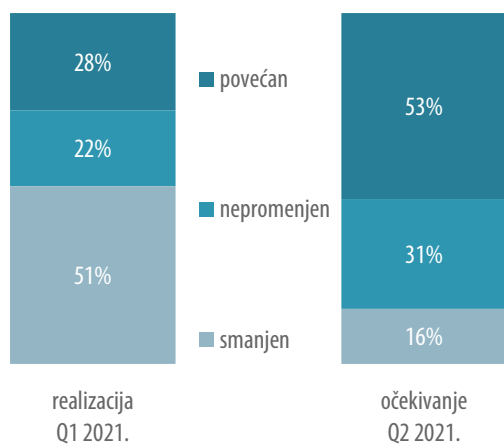

Napomena: Anketirane kompanije imale su mogućnost višestrukog izbora.

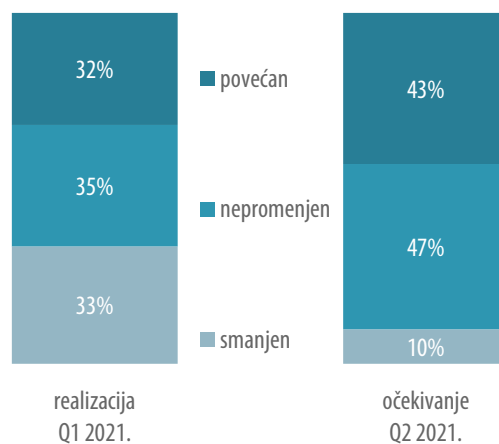
Izvor: Anketa PKS (n=95).

Tekstilna industrija

Izvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Uvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Zbog čega uvozite materijal iz inostranstva?
(% anketiranih)

Prosečna struktura planiranih investicija

Napomena: Anketirani su imali mogućnost višestrukog izbora.

Izvor: Anketa PKS (n=95).

Hemijska i farmaceutska industrija

Radna snaga – deficitarnost

Mašinski inženjer, diplomirani tehnolog, proizvodni radnik, hemijski tehničar, mašinski tehničar, inženjer elektrotehnike, CNC operater, metalostrugar, diplomirani metalurg, elektroničar, građevinski inženjer, električar, bravar, automatičar, vatrostalni zidar, viljuškarista, keramičar, građevinski tehničar, šivač, magacioner, alatničar, mataloglođač, vozač C/E kategorije, diplomirani farmaceut, farmaceut, vozač B kategorije.

Inicijative privrede:

Inicijativa za rešavanje problema u vezi sa procesom upravljanja otpadom

Molba za pojašnjenje u vezi sa mikrobiološkim ispitivanjem tečnih detergenata za pranje posuđa i detergenata za ručno i mašinsko pranje veša (tečni i praškasti)

Mobilna mikrobiološka laboratorija za primenu metode detekcije antigena SARS-COV-2 virusa

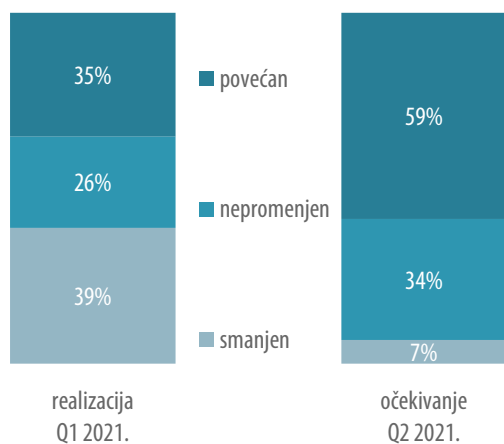
Inicijativa za omogućavanje testiranja stanovništva na prisustvo virusa SARS-CoV-2 u mikrobiološkim laboratorijama zdravstvenih ustanova u privatnoj svojini

Metodološke napomene:

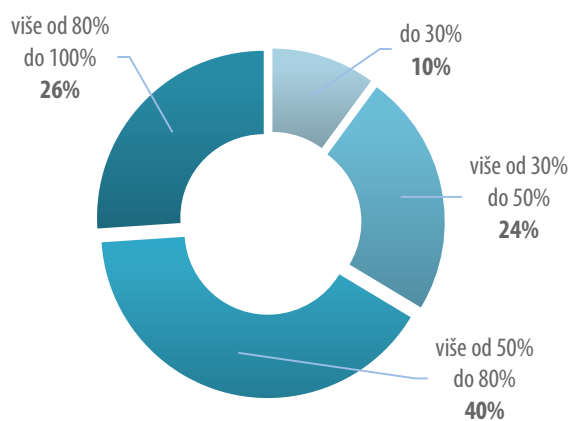
Hemijska i farmaceutska industrija, prema KD(2010), obuhvata oblasti delatnosti: Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda, Proizvodnja proizvoda od gume i plastike, Proizvodnja proizvoda od ostalih nemetalnih minerala, Ostalo rudarstvo, Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata, Zdravstvene delatnosti i Socijalna zaštita sa smeštajem.

Hemijska i farmaceutska industrija

Promet
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

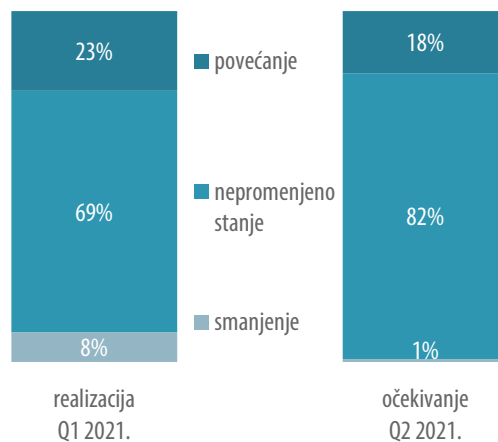
Iskorišćenost kapaciteta privrede
(u prvom kvartalu 2021. godine, % anketiranih)

Najznačajniji faktori za unapređenje poslovanja
(% anketiranih)

Zaposlenost u odnosu na prethodni kvartal
(% anketiranih)

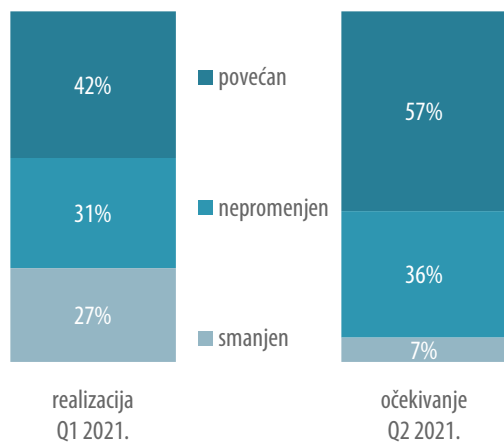

Napomena: Anketirane kompanije imale su mogućnost višestrukog izbora.

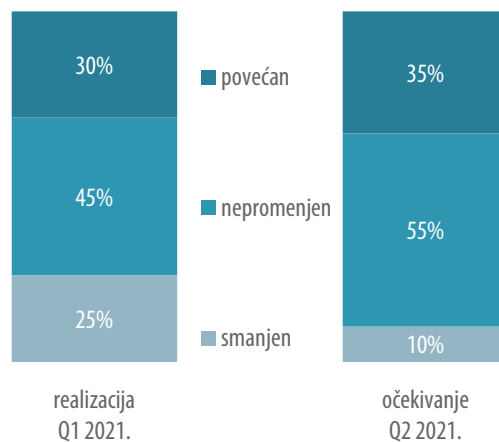
Izvor: Anketa PKS (n=119).

Hemijska i farmaceutska industrija

Izvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

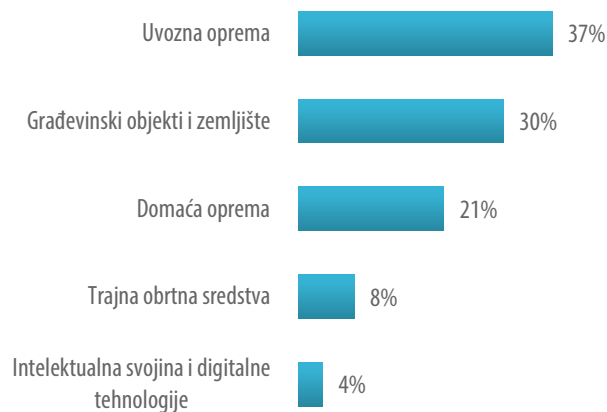
Uvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Zbog čega uvozite materijal iz inostranstva?
(% anketiranih)

Prosečna struktura planiranih investicija

Napomena: Anketirani su imali mogućnost višestrukog izbora.

Izvor: Anketa PKS (n=119).

Metalska i elektro industrija

Radna snaga – deficitarnost

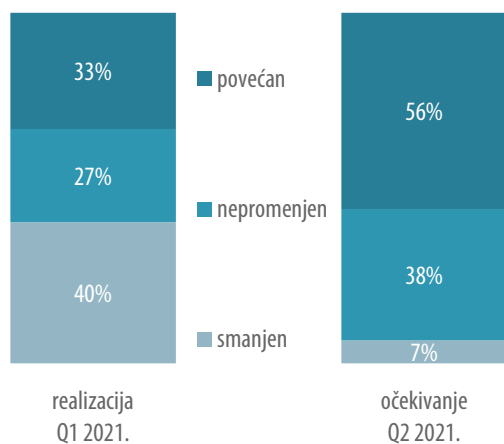
Bravar, varilac, mašinski inženjer, CNC operater, mašinski tehničar, proizvodni radnik, strugar, inženjer elektrotehnike, metalostrugar, električar, montažer, metaloglodač, livac, diplomirani tehnolog, brusač, elektromonter, limar, elektrotehničar, kalupar, automehaničar, mehaničar, računovođa, viljuškarista, farbar, tehnolog površinske zaštite, projektant hidrauličnih sistema, administrativni radnik, optoelektroničar, rukovalac mašinom, autoelektričar, kontrolor, metalobrusač, master inženjer mašinstva, stolar, automatista, mesar, inženjer automatike, magacioner, prodavac, vodoinstalater, zidar, autolimar, tehničar održavanja liftova, regler, preser, alatničar, specijalista za održavanje i popravku naftne opreme, polirač, građevinski inženjer, keramičar, bagerista.

Metodološke napomene:

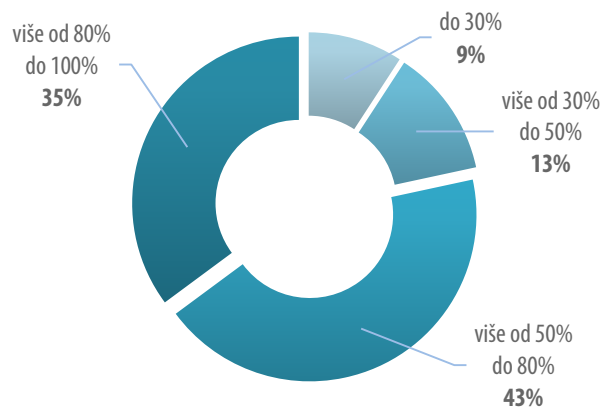
Metalska i elektro industrija, prema KD(2010), obuhvataju sledeće oblasti delatnosti: Proizvodnja osnovnih metala, Proizvodnja metalnih proizvoda, osim mašina i uređaja, Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda, Proizvodnja električne opreme, Proizvodnja nepomenutih mašina i nepomenute opreme (motori i turbine, osim za letelice i motorna vozila, hidraulični pogonski uređaji, pumpe i kompresori, slavine i ventili, ležajevi, zupčanici i zupčasti pogonski elementi, industrijske peći i gorionici, oprema za podizanje i prenošenje, ručni pogonski aparati sa mehanizmima rashladne i ventilacione opreme, osim za domaćinstva, ostale mašine i aparati opšte namene, mašine za poljoprivredu i šumarstvo, mašine za obradu metala i alatnih mašina, mašine za metalurgiju, mašine za rudnike, kamenolome i građevinarstvo, mašine za industriju hrane, pića i duvana, mašine za industriju tekstila, odeće i kože, mašine za industriju papira i kartona, mašine za izradu plastike i gume, mašine za ostale specijalne namene), Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica, Proizvodnja ostalih saobraćajnih sredstava (brodovi, čamci, lokomotive, šinska vozila, vazdušne svemirske letelice i odgovarajuća oprema, borbena vojna vozila, motocikli, bicikli, invalidska kolica, ostala transportna oprema, ručna kolica i zaprežna vozila).

Metalska i elektro industrija

Promet
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

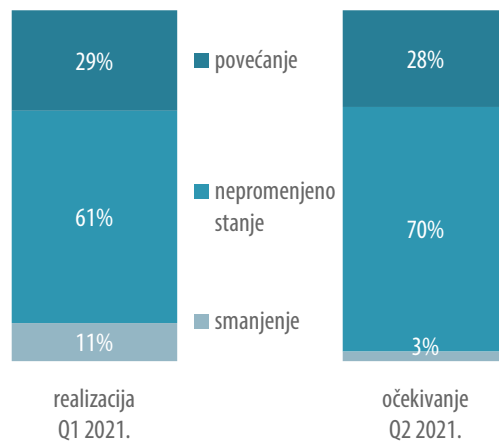
Iskorišćenost kapaciteta privrede
(u prvom kvartalu 2021. godine, % anketiranih)

Najznačajniji faktori za unapređenje poslovanja
(% anketiranih)

Zaposlenost u odnosu na prethodni kvartal
(% anketiranih)

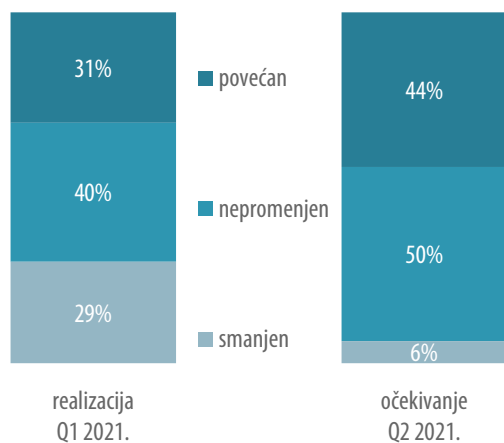

Napomena: Anketirane kompanije imale su mogućnost višestrukog izbora.

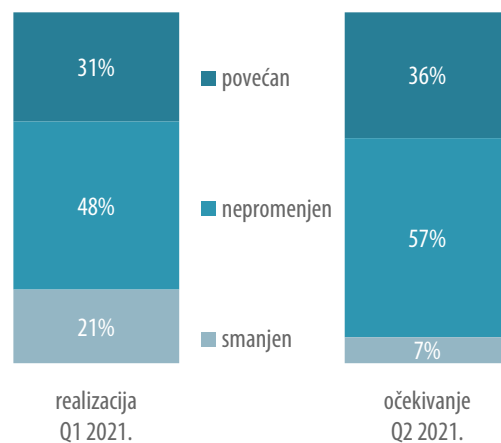
Izvor: Anketa PKS (n=184).

Metalska i elektro industrija

Izvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

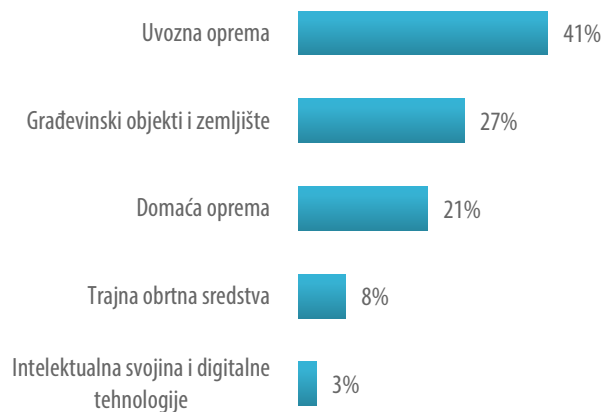
Uvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Zbog čega uvozite materijal iz inostranstva?
(% anketiranih)

Prosečna struktura planiranih investicija

Napomena: Anketirani su imali mogućnost višestrukog izbora.

Izvor: Anketa PKS (n=184).

Građevinska privreda

Radna snaga – deficitarnost

Građevinski tehničar, rukovalac građevinskim mašinama, tesar, građevinski inženjer, zidar, armirač, vozač C/E kategorije, fizički radnici, betonirac, montažer, varilac, bravar, proizvodni radnik, diplomirani inženjer hidrogradnje, električar, mašinstica, inženjer elektrotehnike, vodoinstalater, asfalter, keramičar, mašinski inženjer, knjigovođa, geometar, inženjer informacionih tehnologija, tehničar održavanja liftova, mehaničar, administrativni radnik, bagerista, krovopokrivač, specijalista za mostove.

Inicijative privrede:

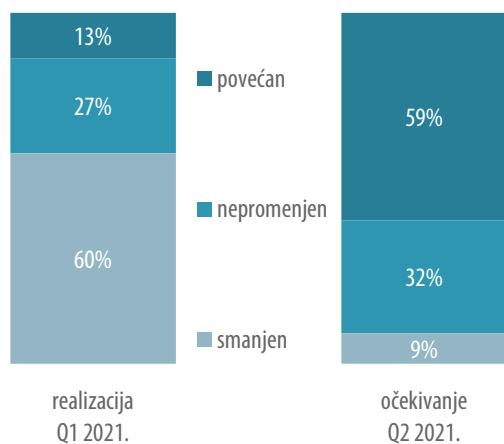
Inicijativa za poboljšanje i preciziranje regulative u vezi sa građevinskim proizvodima

Metodološke napomene:

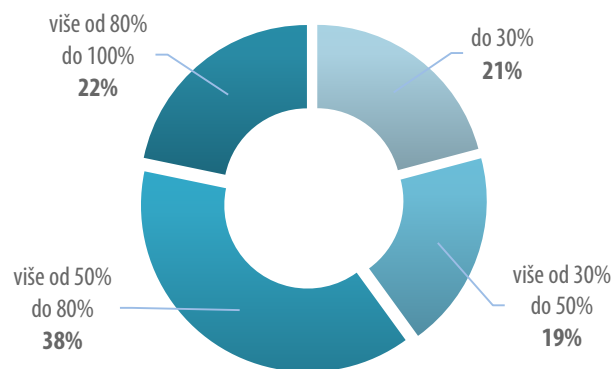
Građevinska privreda, prema KD(2010), obuhvata oblasti delatnosti: projektovanje, izgradnja zgrada, izgradnja ostalih građevina (putevi, železničke pruge, cevovodi, električni i komunikacioni vodovi, hidrotehnički objekti i ostale nepomenute građevine) i specijalizovani građevinski radovi (rušenje i pripremanje gradilišta, instalacioni radovi u građevinarstvu, zanatsko završni radovi, krovni radovi i ostali nepomenuti specifični građevinski radovi), arhitektonske i inženjerske delatnosti; inženjersko ispitivanje i analize.

Građevinska privreda

Promet
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

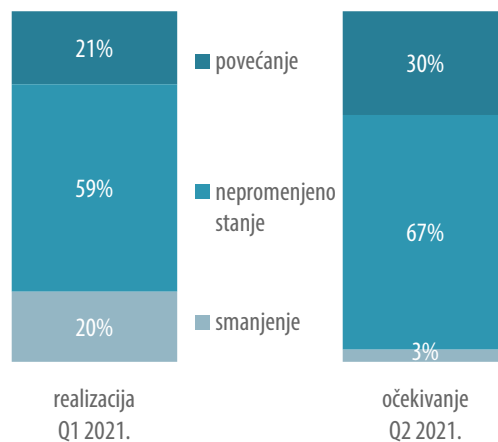
Iskorišćenost kapaciteta privrede
(u prvom kvartalu 2021. godine, % anketiranih)

Najznačajniji faktori za unapređenje poslovanja
(% anketiranih)

Zaposlenost u odnosu na prethodni kvartal
(% anketiranih)

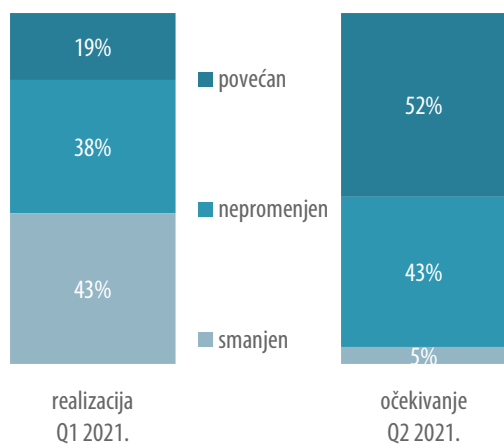

Napomena: Anketirane kompanije imale su mogućnost višestrukog izbora.

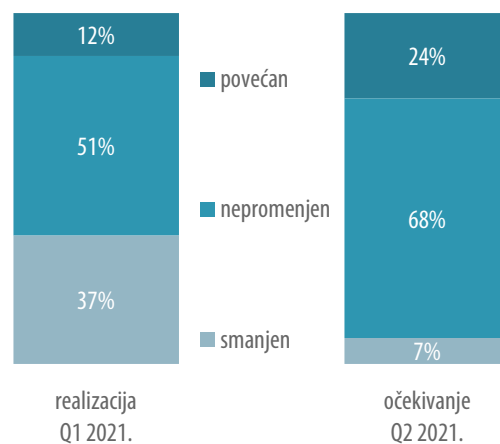
Izvor: Anketa PKS (n=115).

Građevinska privreda

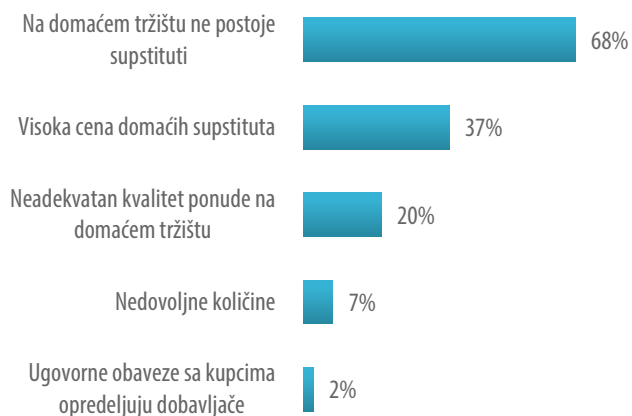
Izvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Uvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Zbog čega uvozite materijal iz inostranstva?
(% anketiranih)

Prosečna struktura planiranih investicija

Napomena: Anketirani su imali mogućnost višestrukog izbora.

Izvor: Anketa PKS (n=115).

Saobraćaj

Radna snaga – deficitarnost

Vozač C/E kategorije, instruktor vožnje, automehaničar, vozovođa, vozač D kategorije, brodarski tehničar, autoelektričar, mornar, mašinista, bravar, zapovednik broda, manevrista.

Inicijative privrede:

Predloženo produženje roka za potpuno uspostavljanje svih linija u međumesnom i međunarodnom prevozu putnika

Predloženo odlaganje početka primene Zakona o transportu opasne robe

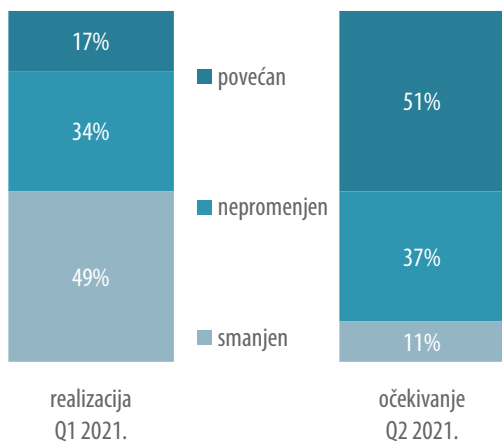
Ukazano na kažnjavanje prevoznika iz Republike Srbije, odnosno vozača za kršenje mere samoizolacije prilikom tranzitiranja preko Republike Hrvatske

Metodološke napomene:

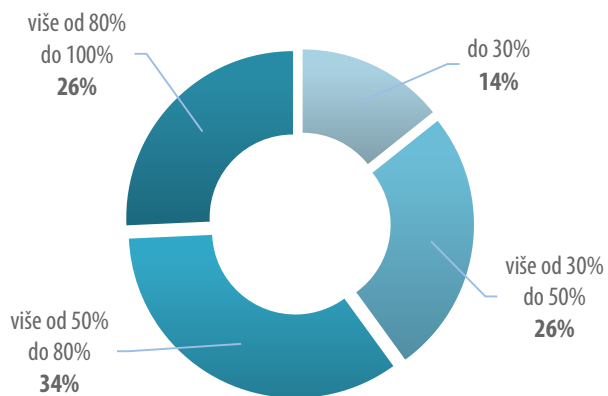
Saobraćaj, prema KD(2010), obuhvata sledeće oblasti delatnosti: Kopneni saobraćaj i cevovodni transport, Vodeni saobraćaj, Vazdušni saobraćaj, Skladištenje i prateće aktivnosti u saobraćaju.

Saobraćaj

Promet
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

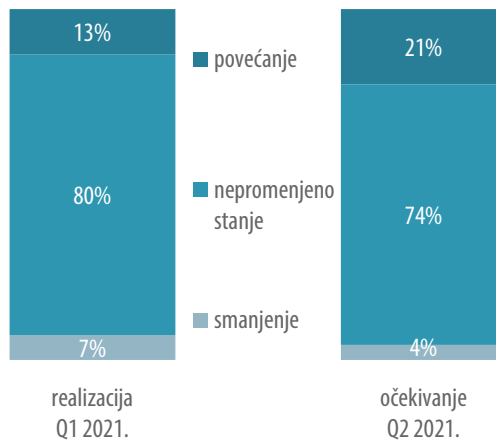
Iskorišćenost kapaciteta privrede
(u prvom kvartalu 2021. godine, % anketiranih)

Najznačajniji faktori za unapređenje poslovanja
(% anketiranih)

Zaposlenost u odnosu na prethodni kvartal
(% anketiranih)

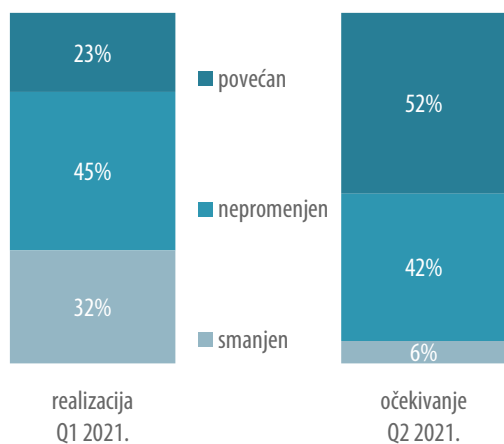

Napomena: Anketirane kompanije imale su mogućnost višestrukog izbora.

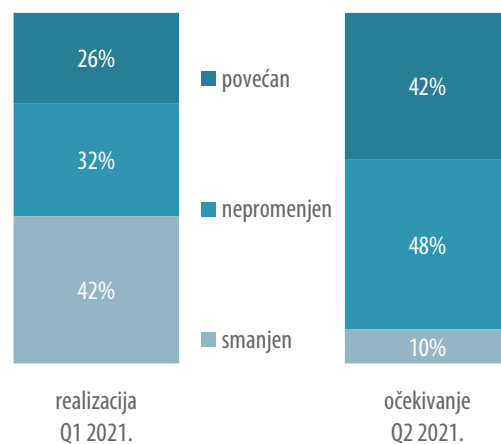
Izvor: Anketa PKS (n=70).

Saobraćaj

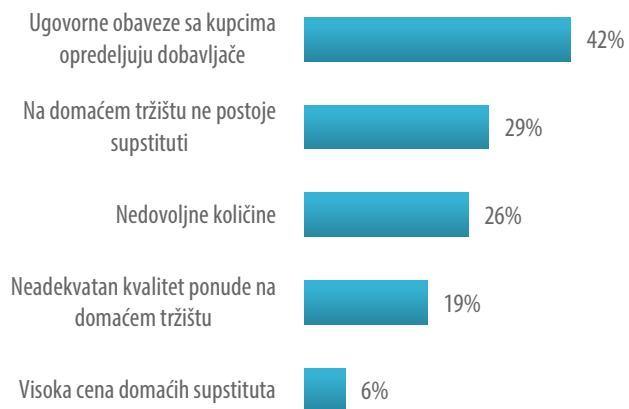
Izvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Uvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Zbog čega uvozite materijal iz inostranstva?
(% anketiranih)

Prosečna struktura planiranih investicija

Napomena: Anketirani su imali mogućnost višestrukog izbora.

Izvor: Anketa PKS (n=70).

Trgovina

Radna snaga – deficitarnost

Trgovac, magacioner, automehaničar, vozač C/E kategorije, autoelektričar, administrativni radnik, autolimar, autolakirer, mesar, saobraćajni inženjer, proizvodni radnik, marketing menadžer, varilac, mašinski inženjer, rukovalac građevinskim mašinama, komercijalista, tapetar, stolar, krojač, mehatroničar, alatničar, bravar, finansijski kontrolor, viljuškarista.

Inicijative privrede:

Predlozi za poboljšanje regulative u vezi sa dodelom subvencija za kupovinu novih vozila koja imaju isključivo električni pogon, odnosno hibridni pogon

Molba za blagovremeno informisanje privrednika za konkurisanje i dobijanje subvencija za kupovinu poljoprivredne mehanizacije

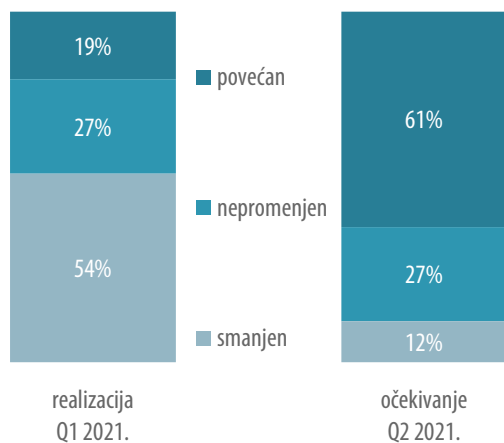
Molba za održavanje sastanka na temu izmene i dopuna kontrolnih lista za keramičke pločice i njihovu kontrolu od strane tržišnih inspektora

Metodološke napomene:

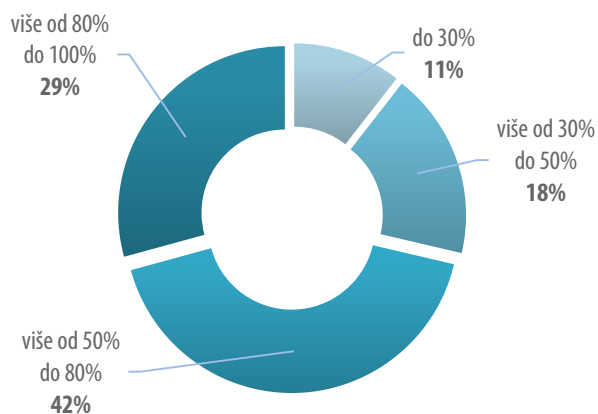
Trgovina, prema KD(2010), sledeće oblasti delatnosti: Trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala, Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima, Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima, Poslovanje nekretninama.

Trgovina

Promet
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

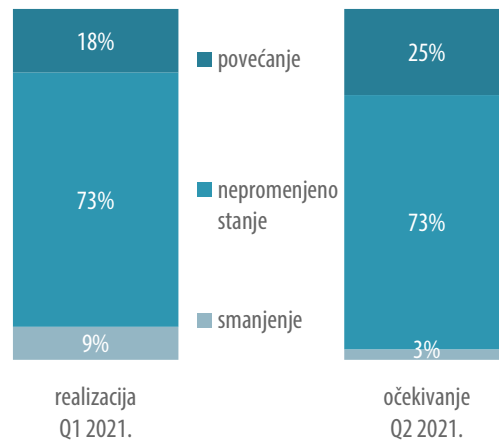
Iskorišćenost kapaciteta privrede
(u prvom kvartalu 2021. godine, % anketiranih)

Najznačajniji faktori za unapređenje poslovanja
(% anketiranih)

Zaposlenost u odnosu na prethodni kvartal
(% anketiranih)

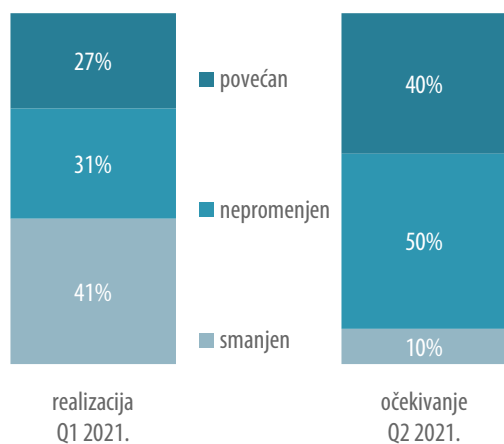

Napomena: Anketirane kompanije imale su mogućnost višestrukog izbora.

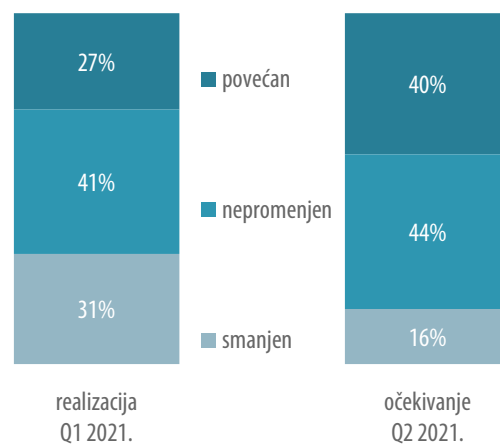
Izvor: Anketa PKS (n=171).

Trgovina

Izvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Uvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Zbog čega uvozite materijal iz inostranstva?
(% anketiranih)

Prosečna struktura planiranih investicija

Napomena: Anketirani su imali mogućnost višestrukog izbora.

Izvor: Anketa PKS (n=171).

Turizam i ugostiteljstvo

Radna snaga – deficitarnost

Kuvar, konobar, menadžer, administrativni radnik, domar, fizički radnik.

Inicijative privrede:

Predlog mera pomoći ugostiteljsko-hotelijerskog sektora u Beogradu

Inicijativa za podršku rada nautičke privrede

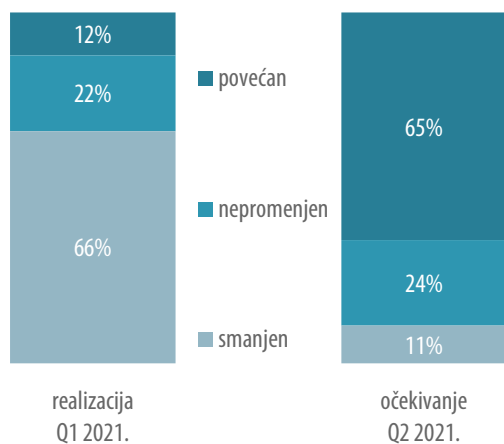
Strategijski master plan razvoja turizma Fruške gore za područje opštine Irig

Metodološke napomene:

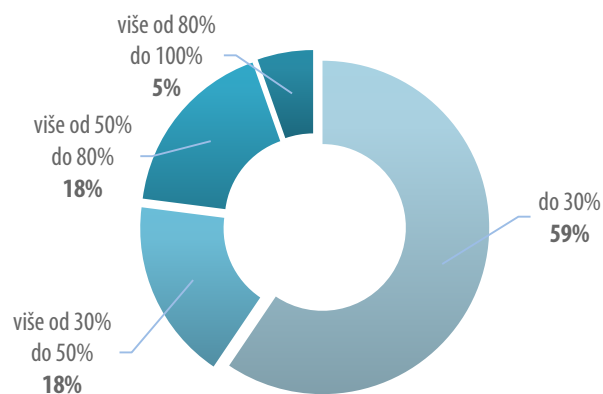
Turizam i ugostiteljstvo, prema KD(2010), sledeće oblasti delatnosti: Smeštaj, Delatnost pripremanja i posluživanja hrane i pića, Delatnost putničkih agencija, tur-operatera, usluge rezervacije i prateće aktivnosti, Sportske, zabavne i rekreativne delatnosti.

Turizam i ugostiteljstvo

Promet
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

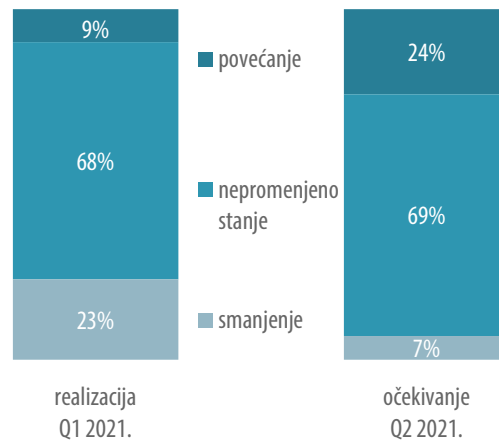
Iskorišćenost kapaciteta privrede
(u prvom kvartalu 2021. godine, % anketiranih)

Najznačajniji faktori za unapređenje poslovanja
(% anketiranih)

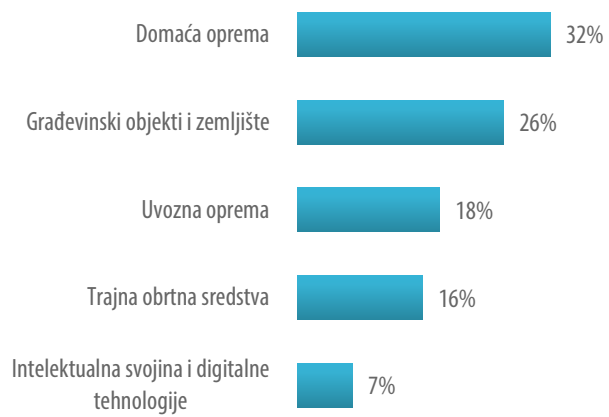
Zaposlenost u odnosu na prethodni kvartal
(% anketiranih)

Napomena: Anketirane kompanije imale su mogućnost višestrukog izbora.

Izvor: Anketa PKS (n=74).

Prosečna struktura planiranih investicija

Izvor: Anketa PKS (n=74).

Elektronske komunikacije i elektronsko društvo

Radna snaga – deficitarnost

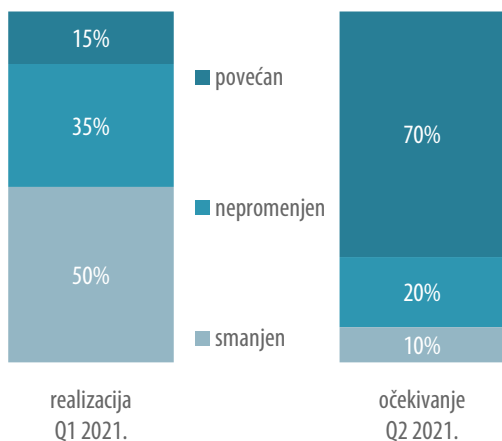
Inženjer informacionih tehnologija, inženjer telekomunikacija, montažer, inženjer energetike.

Metodološke napomene:

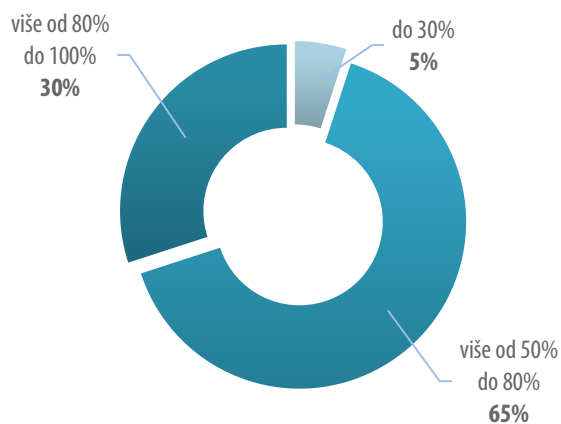
Elektronske komunikacije i elektronsko društvo, prema KD(2010), obuhvataju oblasti delatnosti: Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda, Telekomunikacije, Računarsko programiranje, konsultantske i sa tim povezane delatnosti, Informacione uslužne delatnosti, Kockanje i klađenje.

Elektronske komunikacije i elektronsko društvo

Promet
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

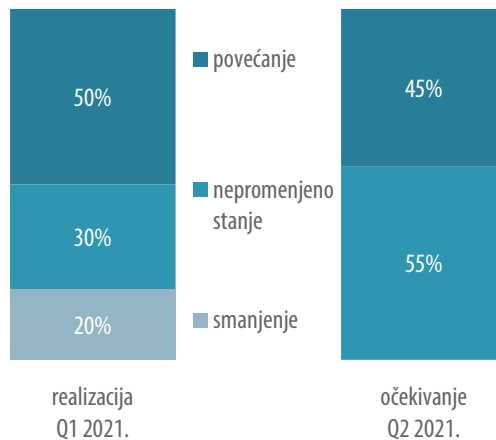
Iskorišćenost kapaciteta privrede
(u prvom kvartalu 2021. godine, % anketiranih)

Najznačajniji faktori za unapređenje poslovanja
(% anketiranih)

Zaposlenost u odnosu na prethodni kvartal
(% anketiranih)

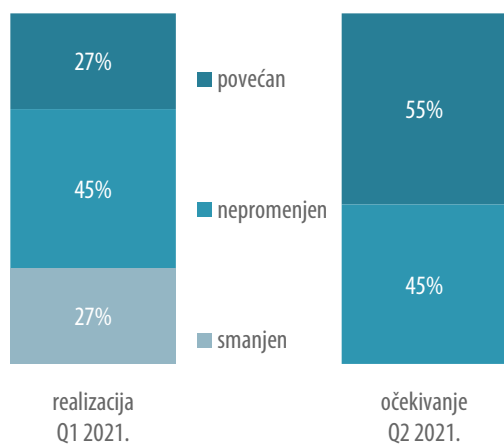

Napomena: Anketirane kompanije imale su mogućnost višestrukog izbora.

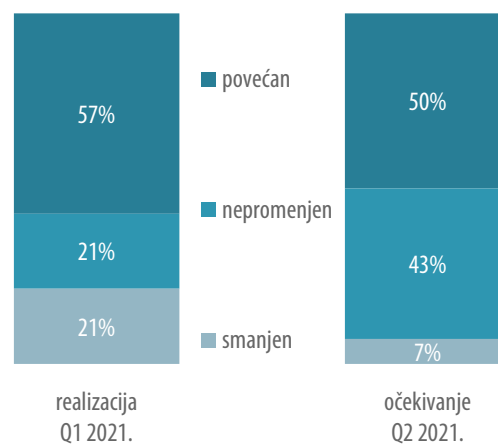
Izvor: Anketa PKS (n=20).

Elektronske komunikacije i elektronsko društvo

Izvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

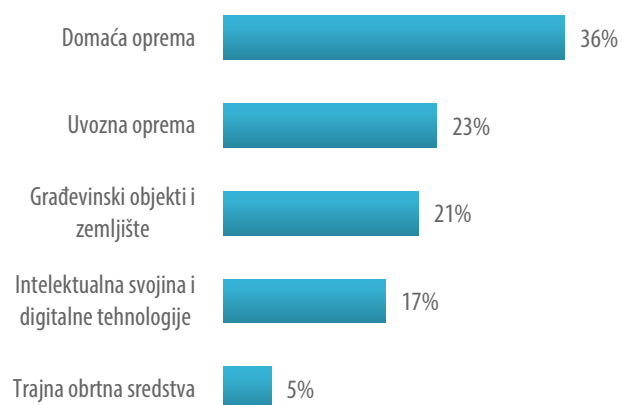
Uvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Zbog čega uvozite materijal iz inostranstva?
(% anketiranih)

Prosečna struktura planiranih investicija

Napomena: Anketirani su imali mogućnost višestrukog izbora.

Izvor: Anketa PKS (n=20).

Komunalne delatnosti

Radna snaga – deficitarnost

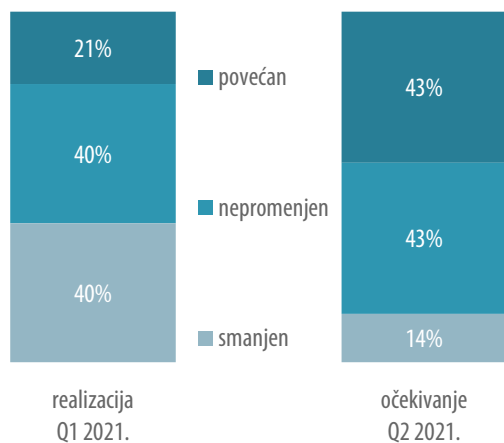
Vozač D kategorije, autoelektričar, automehaničar, vodoinstalater, vozač B kategorije, inženjer hidrogradnje, rukovalac građevinskom mehanizacijom.

Metodološke napomene:

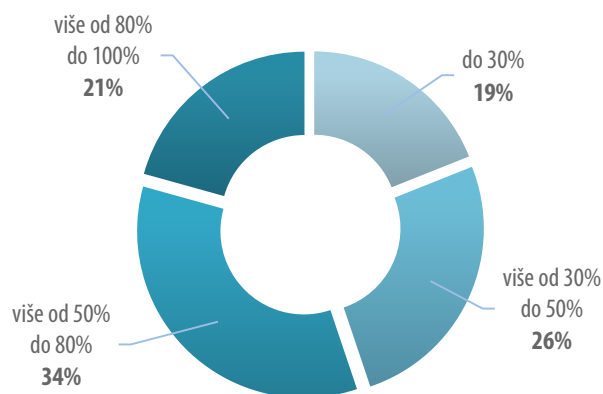
Komunalne delatnosti, prema KD(2010), obuhvataju oblasti delatnosti: Skupljanje, prečišćavanje i distribucija vode, Uklanjanje otpadnih voda, Sakupljanje, tretman i odlaganje otpada; ponovno iskorišćavanje otpadnih materija, Sanacija, rekultivacija i druge usluge u oblasti upravljanja otpadom, Usluge održavanja objekata i okoline.

Komunalne delatnosti

Promet
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

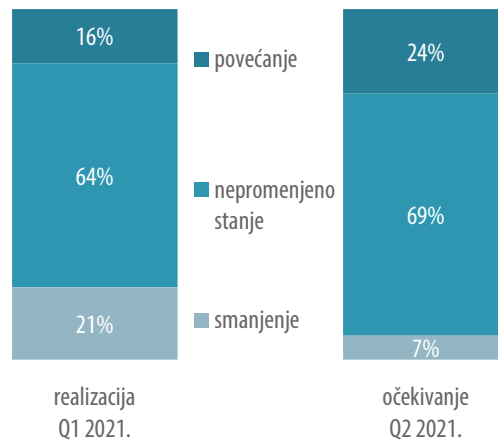
Iskorišćenost kapaciteta privrede
(u prvom kvartalu 2021. godine, % anketiranih)

Najznačajniji faktori za unapređenje poslovanja
(% anketiranih)

Zaposlenost u odnosu na prethodni kvartal
(% anketiranih)

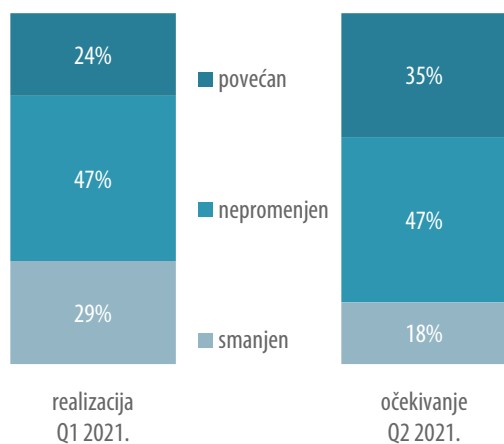

Napomena: Anketirane kompanije imale su mogućnost višestrukog izbora.

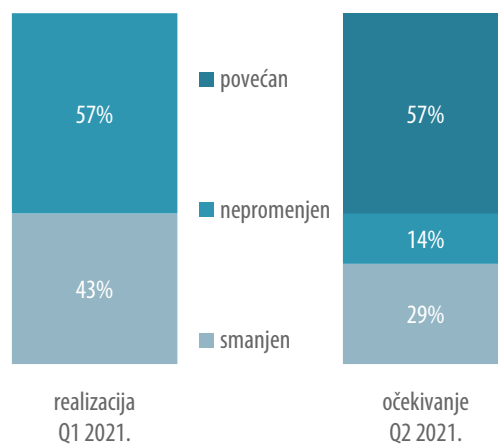
Izvor: Anketa PKS (n=58).

Komunalne delatnosti

Izvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

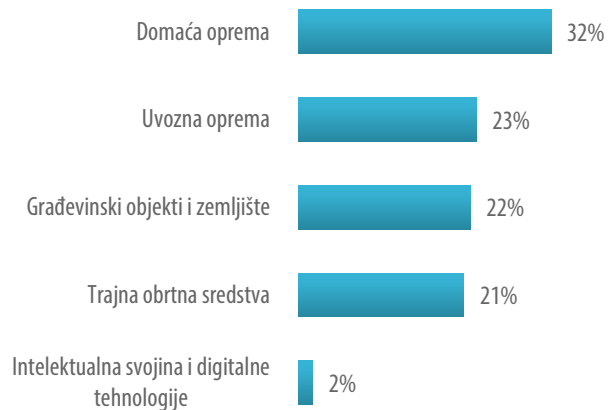
Uvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Zbog čega uvozite materijal iz inostranstva?
(% anketiranih)

Prosečna struktura planiranih investicija

Napomena: Anketirani su imali mogućnost višestrukog izbora.

Izvor: Anketa PKS (n=58).

Ostale uslužne delatnosti

Radna snaga – deficitarnost

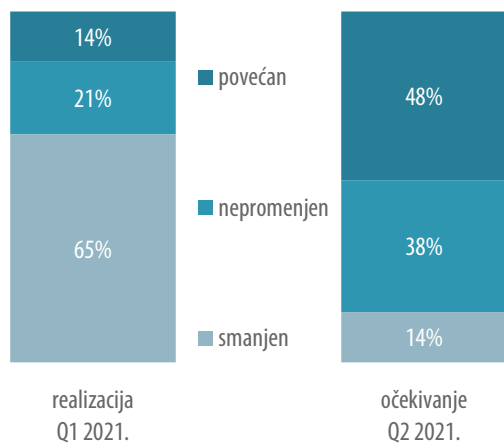
Montažer, marketing menadžer, inženjer informacionih tehnologija, mašinstičar, grafički inženjer, tehničar štampe, menadžer, CNC operater, bravar, inženjer elektrotehnike, elekromonter, automehaničar, vodoinstalater.

Metodološke napomene:

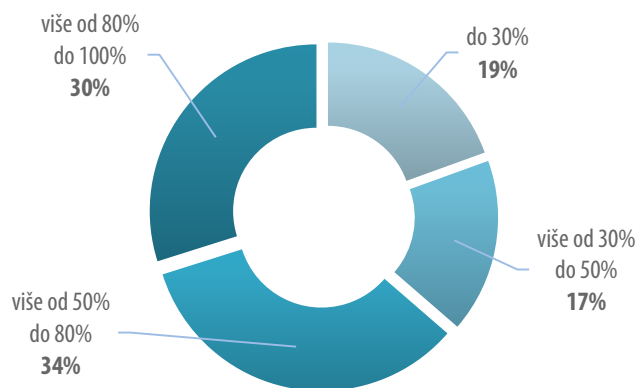
Ostale uslužne delatnosti, prema KD(2010), obuhvataju grane i grupe sledećih oblasti delatnosti: Štampanje i umnožavanje audio i video zapisa, Izdavačke delatnosti, Kinematografska i televizijska produkcija, snimanje zvučnih zapisa i izdavanje muzičkih zapisa, Programske aktivnosti i emitovanje, Reklamiranje i istraživanje tržišta, Stvaralačke, umetničke i zabavne delatnosti, Ostale stručne, naučne i tehničke delatnosti, Delatnost biblioteka, arhiva, muzeja galerija i zbirki i ostale kulturne delatnosti, Pravni i računovodstveni poslovi, Delatnosti zapošljavanja, Zaštitne i istražne delatnosti, Usluge održavanja objekata i okoline, Kancelarijsko-administrativne i druge pomoćne poslovne delatnosti, Obrazovanje, Socijalna zaštita bez smeštaja, Sportske, zabavne i rekreativne delatnosti, Delatnosti udruženja, Popravka računara i predmeta za ličnu upotrebu i upotrebu u domaćinstvu, Ostale lične uslužne delatnosti, Upravljačke delatnosti; savetovanje u vezi sa upravljanjem, Naučno istraživanje i razvoj.

Ostale uslužne delatnosti

Promet
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

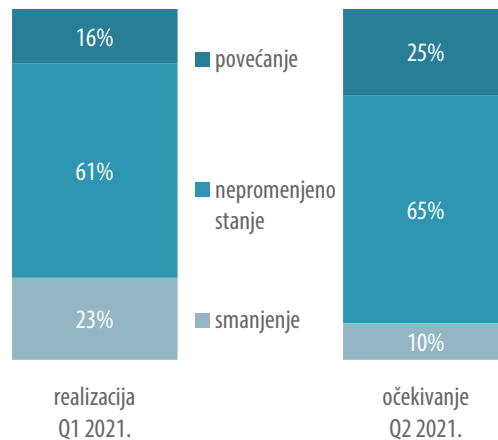
Iskorišćenost kapaciteta privrede
(u prvom kvartalu 2021. godine, % anketiranih)

Najznačajniji faktori za unapređenje poslovanja
(% anketiranih)

Zaposlenost u odnosu na prethodni kvartal
(% anketiranih)

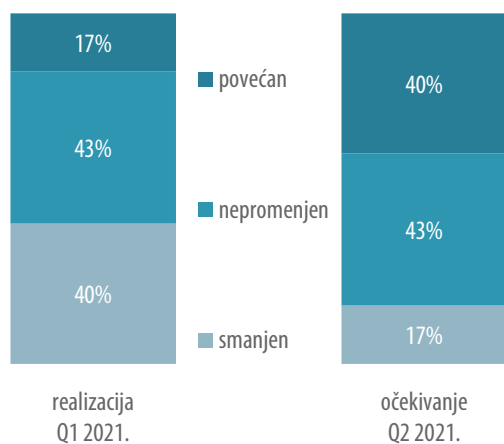

Napomena: Anketirane kompanije imale su mogućnost višestrukog izbora.

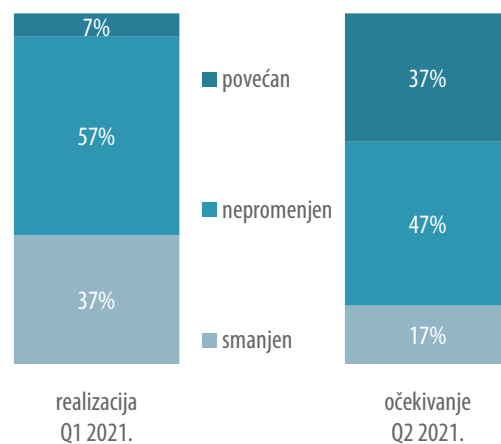
Izvor: Anketa PKS (n=77).

Ostale uslužne delatnosti

Izvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

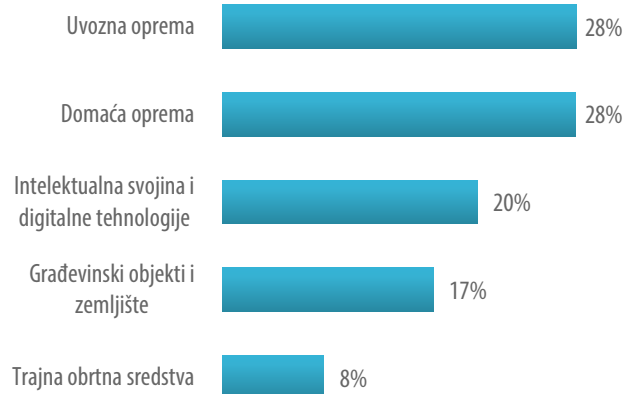
Uvoz
(u % anketiranih, u odnosu na prethodni kvartal)

Zbog čega uvozite materijal iz inostranstva?
(% anketiranih)

Prosečna struktura planiranih investicija

Napomena: Anketirani su imali mogućnost višestrukog izbora.

Izvor: Anketa PKS (n=77).

Metodološke napomene

Promet. Promet u proizvodnim i uslužnim delatnostima odnosi se na kretanje poslovnih prihoda privrednih subjekata. Promena ostvarene vrednosti poslovnih prihoda se izražava u procentima (%). Poslovni prihodi su prihodi koje je privredni subjekt ostvario iz poslovanja, usko vezani za delatnost kojom se bavi. Sastoje se od prihoda od prodaje robe, prihoda od prodaje proizvoda i usluga, prihoda od premija, subvencija, donacija i drugih poslovnih prihoda (po osnovu zakupnina, članarina i dr).

Iskorišćenost kapaciteta. Ocena stepena iskorišćenosti kapaciteta se vrši na osnovu odnosa realizovanog obima proizvodnje, odnosno usluga prema obimu proizvodnje, odnosno usluga prilikom najviše mogućeg tehničkog korišćenja instalirane opreme. Posebna podoblast se odnosi na faktore koji utiču na iskorišćenost kapaciteta.

Spoljnotrgovinska aktivnost. Kod poslovanja sa inostranstvom podela je izvršena prema stavovima i mišljenju privrede u vezi sa izvoznim potencijalima i uvoznim potrebama. Ocena izvoznog potencijala obezbeđuje se dobijanjem odgovora na pitanja u vezi sa stavovima o očekivanoj promeni izvoza kao i strukturi plasmana na domaćem i inostranom tržištu. Postojeće i procenjene uvozne potrebe dobijaju se putem odgovora na pitanja u vezi sa stavovima o očekivanoj promeni uvoza kao i izjavom da li na domaćem tržištu postoji proizvodnja uvoznih proizvoda i izbor objašnjenja zbog čega se uvozi iz inostranstva. Na ovaj način dobija se uvid u mogućnosti za uvoznu supstituciju.

Investicije. Kod investicija, koje podrazumevaju sve vrste ulaganja u osnovna sredstva privrednih subjekata sa ciljem unapređenja poslovanja, ocenjuju se stavovi u pogledu realizovanih i planiranih investicija uz selekciju strukture planiranih investicija, kao posebnu podoblast.

Radna snaga. U pogledu broja zaposlenih (radno angažovanih po svim poslovima u privrednim subjektima, bez obzira na vrstu angažovanja – u ili van radnog odnosa) ocenjuje se očekivana promena broja zaposlenih kao i ocena kvaliteta ponude radne snage u zemlji, uz opciju navođenja potrebnih obrazovnih profila.

Finansijski izvori. U pogledu finansijskih izvora zahtevana je ocena strukture izvora finansiranja koji se koriste u poslovanju privrednih subjekata (sopstvena sredstva, krediti, budžetski podsticaji i ostalo), kao i podoblasti koje se odnose na likvidnost privrednih subjekata i konkurisanje za sredstva podsticaja.

Inovacije. Kod inovacija, koje podrazumevaju primenu novog ili značajno poboljšanog proizvoda, usluge ili procesa, marketinške metode ili nove organizacione metode u poslovanju, organizaciji rada ili odnosima poslovnog subjekta sa okruženjem, ocenjuju se stavovi o inovativnoj aktivnosti privrednih subjekata u prethodnom periodu.

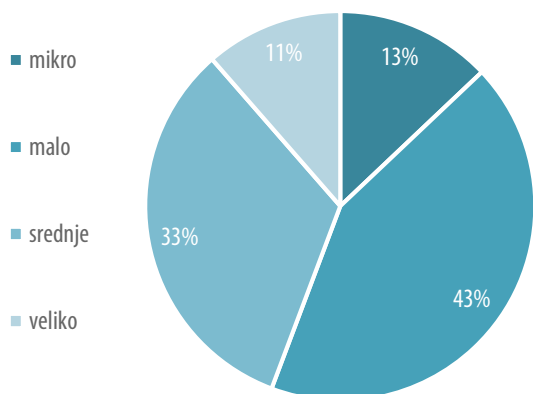
Anketa o poslovnoj aktivnosti privrednih subjekata u Republici Srbiji sprovedena je na osnovu uzorka. Veličina uzorka: $n=1.272$. Uzorak je alociran na području Republike Srbije do nivoa grane. Okvir za izbor uzorka su aktivni privredni subjekti koji posluju na teritoriji Republike Srbije. Istraživanjem nisu obuhvaćeni poslovni subjekti iz sektora K (Finansijske delatnosti i delatnost osiguranja) i O (Državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje). Privredna komora Srbije ne raspolaže podacima o privrednim subjektima s teritorije AP Kosovo i Metohija, stoga oni nisu obuhvaćeni uzorkom.

Period prikupljanja podataka: od 11. do 28. aprila 2021. godine.

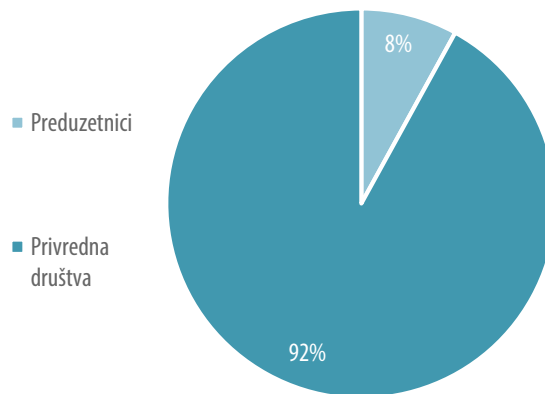
Istraživanje je sprovedeno korišćenjem CAWI (Computer Assisted Web Interview) i CATI metodom (Computer Assisted Telephone Interview). Rezultati istraživanja su posmatrani prema definisanim kriterijumima, odnosno oblastima u okviru upitnika prema kojima je posmatran promet, poslovni ambijent, spoljnotrgovinska razmena, investicije, zaposlenost, izvori finansiranja i inovacije u privrednim subjektima koji su odabrani da učestvuju u istraživanju. Rezultati su prikazani kroz frekvenciju odgovora, odnosno srednje vrednosti. Nije vršena ponderacija dobijenih rezultata. Sezonska komponenta nije isključena iz podataka.

Prema finansijskim izveštajima za 2019. godinu privredni subjekti koji su učestvovali u istraživanju su ostvarili ukupan poslovni prihod od 20,9 milijardi evra, a prema podacima CROSO, u martu 2021. godine, privredni subjekti su imali preko 255.000 zaposlenih.

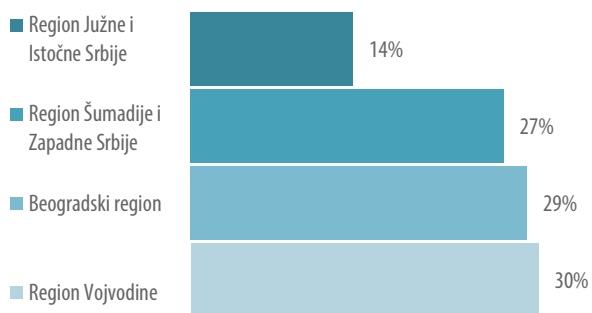
Struktura uzorka prema veličini anketiranih privrednih društava

Struktura uzorka prema obliku organizovanja anketiranih privrednih subjekata

Struktura anketiranih privrednih subjekata prema regionima u Republici Srbiji

Centar za strateške analize, analitiku, planiranje i publikacije

Informisanje članica i stručne javnosti o aktuelnostima u ekonomskom okruženju jedna je od ključnih usluga koje pruža Privredna komora Srbije.

Zahvaljujući redovnoj komunikaciji sa privrednim subjektima i internoj bazi podataka, kreiranoj u saradnji sa relevantnim institucijama i privredom, objavljuju se redovni ekonomski izveštaji i analize:

Makroekonomski indikatori (godišnji pregled) – tabelarni pregled osnovnih pokazatelja ekonomskih kretanja u Republici Srbiji.

Makroekonomski okvir (godišnji i kvartalni pregled) – pregled najznačajnijih makroekonomskih performansi, aktuelnih trendova, monetarnih i fiskalnih pokazatelja domaće privrede.

Sektorske analize PKS – detaljan pregled ekonomske aktivnosti, podrške privredi, aktuelnih dešavanja, inicijativa, propisa, aktuelnih tema po privrednim granama u zemlji prikazan u PKS elektronskim biltenima devetnaest udruženja, koji se objavljuju tromesečno.

Poslovna aktivnost privrednih subjekata u Srbiji – izveštaj Privredne komore Srbije na osnovu ankete o trendovima u poslovnoj aktivnosti privrede.

Podsticaji po sektorima privrede – detaljan pregled svih vrsta podsticaja za sektore poljoprivrede, industrije i usluga na republičkom nivou.

Pogodnosti za ulaganja u Republici Srbiji – pregled različitih pogodnosti za investiranje u Srbiji.

Inovacije – detaljan pregled i analiza aktuelnosti i trendova u oblasti istraživanja i razvoja, kao i inovacija u domaćoj privredi.

Makroekonomske analize i trendovi (MAT) – najuticajniji stručni časopis u oblasti makroekonomskih istraživanja u zemlji.

Barometar – publikacija prati konjunkturu u domaćoj industriji i mesečno informiše o pokazateljima privrednih očekivanja.

Poslovni skok – publikacija "Poslovni skok" se priprema za istoimenu konferenciju, koja se organizuje u regionalnim privrednim komorama s ciljem poboljšanja poslovne klime u zemlji.

Standardizovani spoljnotrgovinski i ekonomski izveštaji - sadrže mesečne i godišnje podatke o spoljnotrgovinskoj robnoj razmeni, a pristup je omogućen svim privrednim subjektima koji su registrovani i prijavljeni na **PKS portal**.

Članicama su, po posebnim zahtevima, na raspolaganju informacije o istraživanju tržišta Srbije (analiza po privrednim granama, regionima i opštinama, bilateralna saradnja sa inostranstvom), kao i informisanje o aktuelnostima i trendovima na međunarodnom finansijskom i robnom tržištu.

Kontakt

Privredna komora Srbije
Resavska 15
11000 Beograd

T: 0800 808 809

www.pks.rs
E: bis@pks.rs

#PKS
@Privrednakomora

Centar za strateške analize,
analitiku, planiranje i
publikacije

T: +381 11 3300 980

E: analitika@pks.rs

